

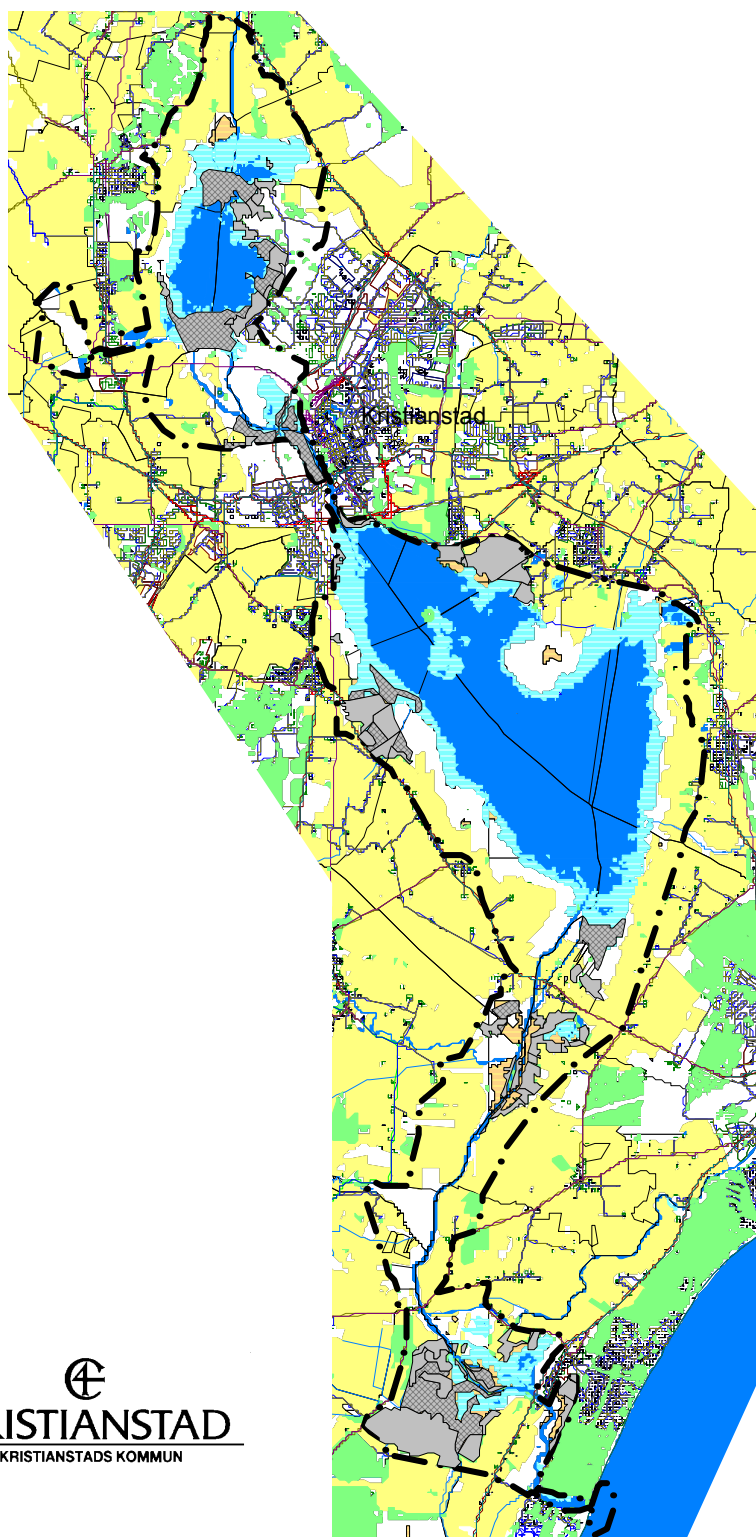
Skog och trädmiljöer

längs nedre Helgeån

i Kristianstads Vattenrike

av

Mikael Svensson, MS Naturfakta

Länsstyrelsen i Skåne län
Skåne i utveckling 2002:1

KRISTIANSTAD
KRISTIANSTADS KOMMUN

KRISTIANSTADS VATTENRIKE

Dokumentation av
Skog och trädmiljöer
längs nedre Helgeån
i Kristianstads Vattenrike
av
Mikael Svensson, MS Naturfakta

Naturvårdsverket har ekonomiskt bidragit till utarbetande och tryckning av denna rapport.

ISSN 1402-3393

Tryck:	Länsstyrelsen i Skåne län
Tryckort:	Kristianstad
Upplaga:	200 ex
År:	200 ex
År:	2002

Förord

Ramsarområdet längs Helgeåns nedre delar i Kristianstads Vattenrike är främst känt för sina stora öppna strandängsområden, ån och slättsjöarna. Förhållandevis lite intresse har riktats mot de skogar och trädbärande marker som finns längs delar av området. I många fall utgörs de av första generationen sumpskogar. Mindre skogspartier på högläntare mark har lång historia som skog eller trädbärande mark. Solitära träd, pilevallar och mindre dungar har sannolikt funnits under lång tid.

I samband med att Naturvårdsverket besökte området i juni 2000 diskuterades behovet av bättre kunskap om Vattenrikets skogsområden. Ett bättre underlag bedömdes nödvändigt för det fortsatta arbetet med reservatsbildning och för Naturvårdsverkets granskning och prioriteringar av genomförandebe- skrivningen för våtmarksområdet.

Efter ansökan från Ekomuseum Kristianstads Vattenrike, Kristianstads kommun, beviljade Naturvårdsverket medel för genomförande av en översiktlig beskrivning och naturvärdering av området. Föreliggande utredning har utarbetats av Mikael Svensson, MS Naturfakta, på uppdrag av Kristianstads kommun.

Sven-Erik Magnusson
Ekomuseum, Kristianstads Vattenrike
Kristianstads kommun

Hans Cronert
Naturvårdssamordnare
Länsstyrelsen i Skåne län/Kristianstads kommun

Innehållsförteckning

	sida
Förord	1
Sammanfattning	7
Metodik	8
Resultat	19
Litteratur	31
Appendix 1 – Naturtyp, beståndsålder, areal och ägarförhållanden för skogen i Kristianstads Vattenrike (tabell)	
Appendix 2 – Bedömningsgrunder för skogen i Kristianstads Vattenrike (tabell)	
Appendix 3 – Naturvärde, prioritet, insatsbehov, ägandefördelning och befintligt skydd för skogen i Kristianstads Vattenrike (tabell)	
Appendix 4 – Skog och trädmiljöer i Kristianstads Vattenrike, en naturvärdesbedömning med förslag till åtgärder och skötsel	

Sammanfattning

För att erhålla en samlad bild över markanvändningen och naturvärdena inom Ramsarområdet i Kristianstads Vattenrike har under vintern 2000/2001 befintlig kunskap om skogsmarken i området sammanställts och samtliga skogsområden besökts samt översiktligt bedömts. Utgångspunkten för bedömningen har varit beståndens struktur, förekomst av olika skogliga nyckelelement, skoglig historia och tidigare inventeringar (skogsvårdsstyrelsens nyckelbiotopsinventering, skogsvårdsstyrelsens sumpskogsinventering och andra mer specifika inventeringar av enskilda områden). Förutom det som man normalt räknar som skogsmark har även områden med sjöstrandsnår (videdominerade buskmarker) inkluderats i inventeringen.

Enskilda områdena har bedömts och klassificerats i tre olika skalor ur naturvårdssynpunkt: med utgångspunkt från områdets naturvärde, med utgångspunkt från beståndets behov av skötsel och med utgångspunkt från åtgärdernas brådskande. Vid bedömningen av naturvärde har ett europeiskt perspektiv anlagts och områden som listas i EU:s Habitatdirektiv (EU-direktiv 92/43/EEG den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter) har getts en högre värdering än områden som ej bedöms vara internationellt skyddsvärda. Som en konsekvens av detta ges skogsmarken i Vattenriket en generellt sett högre värdering i denna rapport än i tidigare inventeringar och naturvårdsplaner.

Ramsarområdet Kristianstads Vattenrike omfattar totalt 8050 ha, varav 973 ha utgörs av skog och trädklädd mark. Inom området finns 590 ha skog och värdefulla trädmiljöer samt 383 ha sjöstrandsnår. Av skogen utgörs 372 ha av naturtyper som är listade i EU:s Habitatdirektiv, och inte mindre än 355 ha utgörs av områden med prioriterade naturtyper. Framst rör det sig om stora arealer sumpskog (Natura 2000-habitat 91E0* och 9080*) där naturvärdena på många ställen är stora eller mycket stora.

Av totalt 973 ha skogsmark är 529 ha placerade i endera av klasserna N1 och N2. Naturvärdena knutna till skogen är således mycket stora även i detta strandängarnas förlovade land. Med tanke på att totalt 727 ha av skogen saknar all form av förordnanden och skydd är det mycket viktigt att man snart satsar tid och medel på att skydda även skogsmarken i området – speciellt som naturvården därigenom ges möjlighet att ta ett helhetsgrepp på landskapet i Kristianstads Vattenrike. Det är viktigt att notera att 2/3 av arealen EU-prioriterade naturtyper befinner sig i privat ägo.

Rapporten innehåller en kortfattad sammanställning av bedömningsgrunder, resultat och slutsatser, samt en mer omfattande skriftlig dokumentation när det gäller de enskilda områdenas naturvärden, inklusive förslag till mål för framtida skötsel.

Mikael Svensson
MS Naturfakta

Metodik

Efter inledande genomgång av befintliga inventeringar och studier av flygbilder över Kristianstads Vattenrike har jag under vintern 2000/2001 till fots eller per båt besökt samtliga skogsbestånd och områden med sjöstrandsnår inom området. Årstiden och den inom uppdraget tillgängliga tiden har inte medgivit någon mer noggrann inventering av naturvärdena inom de olika områdena och ej heller har jag haft möjlighet att fullständigt genomströva samtliga bestånd. Jag har tillbringat så pass mycket tid i fält att jag anser mig ha en god, om än ej fullständig, bild av de olika områdenas struktur och värde. Denna bedömning har jag sedan kombinerat med den kunskap om enskilda arters förekomst som finns samlad på olika håll.

Skogshistorien är en mycket viktig faktor när det gäller att förklara skillnader i biologisk mångfald mellan olika skogsbestånd. För att på ett översiktligt sätt kunna rekonstruera förekomsten av skog och träd i de olika bestånden har jag jämfört skogens utbredning i landskapet på tre olika generationer kartor: Skånska rekognosceringskartan som speglar landskapet kring skiftet mellan 1700-talet och 1800-talet, den häradsekonomiska kartan från 1910-talet och dagens ekonomiska karta med ortofotobakgrund. En kritisk studie av äldre kartmaterial i kombination med dagens beståndsålder säger mycket om gårdagens landskapsutseende.

Grunddata

De olika områdena behandlas på ett liknande sätt och för varje delobjekt har jag gjort bedömningar av grunddata enligt nedan. Grunddata redovisas i Appendix 1.

Område

Samtliga områden med skog eller sjöstrandsnår inom avgränsningen för Kristianstads Vattenrike är bedömda och inkluderade i rapporten. Redovisningen sker utifrån en uppdelning i de tre storområden (Araslövssjön, Hammarsjön och sträckan mellan Kavrö bro och havet vid Yngsjö) som normalt används inom förvaltningen av Kristianstads Vattenrike. **Figur 1**, sidan 11. Inom dessa områden har en finare uppdelning gjorts med utgångspunkt från skogsmarkens fördelning så att skogen inom områden med hög konnektivitet har förts samman till mindre redovisningsenheter inom vilka de enskilda bestånden redovisas separat.

Beskrivning

För varje område ges en mycket kortfattad beskrivning av områdets utseende och struktur (igenväxande lundmiljö, betad strandalskog, f.d. park, sjöstrandsnår o.s.v.).

Naturtyp

För varje område ges en klassificering av dominerande vegetationstyp(er) enligt Nordiska Ministerrådets klassificering (Påhlsson, L. (red.) 1998. Vegetationstyper i Norden, 3:e upplagan, TemaNord 1998:510).

Natura 2000

I de fall beståndets naturtyp finns med i EU:s habitatdirektiv ((EU-direktiv 92/43/EEC den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter) listas naturtypens beteckning enligt direktivets klassificering. Syftet med Habitatdirektivet är att säkerställa den biologiska mångfalden i Europa genom att skapa ett sammanhängande europeiskt nät av skyddade områden – Natura 2000. I direktivet förtecknas ett stort antal habitat som bedöms skyddsvärda ur ett europeiskt perspektiv (Löfroth, M. 1997. Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000. Naturvårdsverket). I Habitatdirektivet pekades dessutom vissa miljöer ut som särskilt hotade och därmed extra skyddsvärda, s.k. prioriterade naturtyper. Enligt definitionen rör det sig om naturtyper som riskerar att försvinna från medlemsstaternas europeiska territorium och för vilkas bevarande gemenskapen har ett särskilt ansvar utifrån ett globalt perspektiv med hänsyn tagen till den andel av den naturliga förekomsten av naturty-

pen som ligger inom medlemsstaternas landområde. Prioriterade naturtyper markeras normalt med en asterisk efter kodbeteckningen och skall ges företräde i det nationella bevarandearbetet.

Beståndsålder

De enskilda beståndens ålder redovisas utifrån en lätt modifierad skoglig bedömningsmall. Avsikten är dubbel; dels att ge en uppfattning om trädens ålder och dels att ge en uppfattning om risken för olika skogliga åtgärder inom bestånden.

IG – igenväxningsmark
 R1 – yngre röjningsskog
 R2 – äldre röjningsskog
 G1 – yngre gallringsskog
 G2 – äldre gallringsskog
 S1 – yngre slutavverkningsskog
 S2 – äldre slutavverkningsskog
 ÖÅ – överåldrig skog

Total areal

Avgränsningen av samtliga områden har markerats på ekonomisk karta/ortofotokarta (skala 1:10 000). Utifrån kartmaterialet har Hans Cronert, Naturvårdssamordnare i Kristianstads Vattenrike (Länsstyrelsen i Skåne län/Kristianstads kommun), digitaliserat samtliga områden för framtida överföring till Kristianstads kommuns kartdatabas. Digitalisering har skett med GIS-applikationen GeoMedia. De digitaliserade skikten kan exporteras till ArcInfo och MapInfo. I samband med digitalisering har det gått att få fram arealuppgifter med god upplösning.

Ägande

Ägarfördelningen på de olika kategorierna har tagits fram med hjälp av det digitaliserade underlaget. Ägarförhållandena beskrivs utifrån följande kategorier:

Privat – privatägd mark
 SOF – mark som ägs av Sveriges Ornitologiska Förening för fågelskyddsändamål
 Kommun – mark som ägs av Kristianstads kommun
 KNVF – kommunal naturvårdsfond, kommunalt ägd mark avsatt för naturvård och friluftsliv
 SNVF – statens naturvårdsfond, mark inköpt av staten för naturvårdsändamål

Bedömningsgrunder

Det finns för närvarande flera förslag till modeller för bedömning av ett skogsområdes naturvärden. Ingen modell har blivit allennarådande och det råder därför en viss osäkerhet kring hur skog skall bedömas. Jag har i mitt arbete utgått från den modell som presenteras i ”Sydsvenska lövskogar och andra lövbärande marker” (Andersson, L. & Löfgren, R. 2000. SNV rapport 5081). Förutom de parametrar som tas upp där har jag infört en parameter kallad ”Närhet till strandäng” med syfte att belysa skogen i Vattenrike ur ett landskapsperspektiv. Detta är viktigt inte minst därför att man därigenom tar ett helhetsgrepp på fördelningen och skötseln av såväl strandängsmiljöer som skog i Vattenrike. Förutom skog har jag inkluderat vissa miljöer där naturvärdena mera uppenbart är knutna till enskilda träd än till skog på beståndsnivå.

De olika parametrarna jag använt mig av i Appendix 2 är (för en mer utförlig definition och diskussion kring de olika parametrarna hänvisas till ovan nämnda rapport):

Indikatorarter

Förekomst av särskilt definierade signalarter (arter som indikerar miljöer med höga naturvärden, se t.ex. Nitare, J. (red) 2000. Signalarter – Indikatorer på skyddsvärd skog. Flora över kryptogamer. Skogsstyrelsen) eller andra rödlistade eller sällsynta arter. Anges som:

- + känd förekomst av indikatorarter
- indikatorarter förmodas saknas
- ? okänt huruvida indikatorarter förekommer

Jätteträd

Förekomst av gamla och/eller storvuxna träd med en diameter i brösthöjd på över 1m är ofta av mycket stort värde för den biologiska mångfalden. Träd av den dimensionen är i regel över 150 år, och indikerar därför i de flesta fall trädkontinuitet i beståndet.

Död ved

Förekomsten av död ved i form av högstubbar och lågor är en förutsättning för förekomsten av många skoglevande insekter, lavar och mossor. Ju grövre ved desto större värde, och klassificeringen grundar sig därför främst på förekomst av grövre högstubbar och lågor (>20 cm i diameter). Förekomsten klassas i en fyrgradig skala:

- 0 – död ved saknas
- 1 – liten förekomst
- 2 – måttlig förekomst
- 3 – riklig förekomst

Skoglig kontinuitet

Beståndets ålder och kontinuitet visar sig allt mer vara en nyckelfaktor när det gäller att förklara skillnader i biologisk mångfald mellan olika områden. Skoglig kontinuitet kan bedömas på flera olika nivåer samt i olika geografisk skala. I denna rapport använder jag mig av förekomst respektive avsaknad av kontinuitet bedömt enligt åtta olika kriterier, där ett urskogsområde får maximala åtta träffar och där en nyplanterad skog i gammal fullåkersbygd inte får några träffar alls. För att någon typ av kontinuitet skall råda skall något av nedan angivna förhållanden ha uppfyllts under den senaste 200-årsperioden.

- 1 – trädkontinuitet i landskapet
- 2 – trädkontinuitet på plats
- 3 – beståndskontinuitet i landskapet
- 4 – beståndskontinuitet på plats
- 5 – gammelträdkontinuitet (träd > 150 år)
- 6 – torrträdkontinuitet (> 20 cm diameter)
- 7 – jätteträdkontinuitet (> 100 cm diameter)
- 8 – lågakontinuitet (> 20 cm diameter)

Störning

De biologiska värdena i ett område påverkas såväl av den pågående markanvändningen som skeenden i det förgångna. De faktorer som jag bedömt ha störst inflytande i Vattenrike är:

- Vatten – främst säsongsmässiga översvämningar
- Brack – brackvatteninflöden via Helge å
- Bete – betesdrift
- Stubb – stubbskottshuggning

Mångformighet

En annan viktig faktor är beståndets mångformighet, d.v.s. heterogeniteten i form av områdets topologiska variation samt den småskaliga förekomsten av olika naturtyper (skillnader på större skala ligger

till grund för områdesavgränsningen) och därigenom till viss del även träd- och fältskiktets mångfaldighet.

N – förekomst av flera olika naturtyper

S – strukturellt varierad miljö – varierande topologi

A – rik artförekomst

Representativitet

Ett områdes naturtyp är mer eller mindre i överensstämmelse med den något konstlade mall utifrån vilken man definierar naturtypen. Likaså kan ett område olika väl uppfylla kraven på stabilitet och naturlighet (främst avsaknad av mänskliga ingrepp i avsikt att uppnå ett effektivt skogsbruk genom ensartad artsammansättning, likåldrighet och drivningsteknisk åtkomlighet). I denna rapport sägs ett område ha god representativitet då beståndets struktur och artsammansättning bär få eller inga spår av mänskliga ingrepp, och dålig representativitet då det är tydligt präglad av skogsbruk eller andra mänskliga aktiviteter.

Sällsynthet

Ett områdes värde ur bevarandesynpunkt skall sättas i relation till den totala förekomsten av naturtypen i landet och i internationellt perspektiv. Denna bedömning svarar i denna rapport, och i stort, mot den bedömning som görs inom ramen för Habitatdirektivet och Natura 2000, där de prioriterade naturtyperna är de som är sällsynta även i ett globalt perspektiv.

N2000* – internationellt värdefull naturtyp

N2000 – ur europeiska gemenskapens synvinkel värdefull naturtyp

Sverige – ur nationell svensk synvinkel skyddsvärd naturtyp

Förutsättningar för bevarande

Förutsättningarna för att bevara områdets naturvärden bedöms som goda eller som dåliga. Mer uttömmande resonemang ges i Appendix 4 i samband med skötseldebatten för de enskilda områdena.

Andra värden

Områdets värde ur andra synvinklar än de rent biologiska. Det handlar om:

Land – områden där markanvändningen har stor effekt på landskapsbilden

Kult – kulturhistoriskt värdefulla miljöer

Fri – områden av värde för det rörliga friluftslivet

Närhet till strandäng

Naturvärdena i Kristianstads Vattenrike är i betydande utsträckning knutna till förekomsten av hävdade strandängsmiljöer. Dessa värden är i sin tur ofta avhängig landskapets öppenhet genom att öppna miljöer är mera värdefulla än områden med busk- och trädförekomst. Därigenom finns en icke försumbar möjlig konflikt mellan skyddet av skogsmiljöer och öppna strandängsmiljöer.

Särskilt när det gäller förekomsten av sjöstrandsnår (huvudsakligen igenväxningsmarker) är denna konflikt tydlig. Det gäller därför att redan på detta tidiga stadium ta ställning för vilka områden som skall fortsätta vara skog och vilka områden som skall återställas till hävdade strandängar. För att belysa dessa förhållanden klassas de olika bestånden enligt en tregradig skala:

1 – gränisar direkt mot hävdad strandängsområde

2 – hävdad strandäng inom 300 m avstånd

3 – ingen hävdad strandäng inom 300 m avstånd

Sjöstrandsnår

Ett problem ur bedömningsynpunkt är sjöstrandsnåren, d.v.s. de stora områden med videbuskage som man finner runt om i Vattenrike. Det finns inte framtaget några objektiva kriterier för hur man ska bedöma naturvärdena sådana miljöer. Efter diskussioner med Bengt Ehnström på ArtDatabanken har jag kommit fram till några egenskaper hos denna miljö som jag bedömer som särskilt värdefulla.

- beståndets strukturella heterogenitet, främst blandningen av öppna och slutna partier
- beståndets ålder – videsnårens utveckling och form
- närheten till öppna strandmiljöer
- graden av stabilitet, d.v.s. i vilken utsträckning det är ett övergångsstadium i en succession eller om det kan anses konserverat till följd av en naturlig vattenregim med regelbundna högvatten
- förekomst av rödlistade arter

Rent generellt har videsnår en mycket stor betydelse för förekomsten av många ryggradslösa djur, t.ex. är släktet *Salix* de viktigaste värdväxterna för fjärilar i Sverige. Mosaiken mellan väl definierade videbestånd och öppna högrötsängar är också en mycket viktig miljö för många fjärilar som nästan alltid kan hitta något parti med gynnsamt lokalklimat. Snåren används dessutom som övervintringsmiljö av många skalbaggar och andra marklevande djur; ju äldre, knotigare och mer mossbelupna stammarna är desto värdefullare är de. Detta innebär dessutom att kombinationen av skog och strandäng, och deras förekomst på landskapsnivå, är en viktig faktor för att förklara den biologiska mångfalden i ett område.

Sammanvägda slutsatser – naturvärde, prioritet och skötselriktning

En naturvärdesbedömning kan aldrig vara helt objektiv utan grundar sig alltid på bedömarens erfarenheter och kunskap. Specialister på olika organismgrupper kommer i många fall att värdera ett område olika, utifrån kunskaper och erfarenheter om sin organismgrupps krav och ekologi. Två tydliga och bra exempel giltiga i södra Sverige är: 1) ett område med grova ekar som är kraftigt utsatt för luftföroreningar kan vara ointressant ur epifytsynpunkt men ändå hålla en värdefull insektsfauna, 2) graden av kvävepåverkan spelar inte särskilt stor roll för fågellivet på en strandäng så länge hävden är god.

Värderingen av ett enskilt område kommer därför att variera minst lika mycket med utgångspunkt från vilka inventeringar som har gjorts i området – d.v.s. vilken kunskap som finns om förhållandena i området – som utifrån vilka naturvärden som verkligen finns i området. För att på något sätt kunna komma runt denna okunskap när det gäller skog är det viktigt att man även värderar beståndets struktur och skogliga egenskaper. Det handlar om flera olika parametrar, varav de mest använda är:

- skoglig kontinuitet
- förekomst av skogliga nyckelelement som hålträd, högstubbar och lågor
- graden av orördhet
- graden av mänsklig påverkan, främst hydrologiskt och skogligt
- beståndets ålder
- beståndets åldersstruktur
- graden av öppenhet/slutenhet
- förekomst av jätteträd
- diversitet, eller snarare artrikedom
- närhet till andra miljöer

Områden som kategoriseras högt enligt denna bedömningsmall klassas som minst N2 – Betydande naturvärden. Men även ett område som klassas lågt enligt denna mall kan klassas högt på basis av specifika kunskaper om fauna och flora.

I den ursprungliga instruktionen för Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering sägs att områden som hyser, eller kan misstänkas hysa rödlistade eller sällsynta arter, skall klassas som nyckelbiotop. Detta innebär naturligtvis att man måste bedöma området ur flera olika aspekter. Tyvärr har inte detta blivit fallet genom att man i många fall helt baserat klassificeringen på förekomsten av ett antal signalarter – främst epifytiska lavar och mossor – medan man däremot i stort sett har undvikit att bedöma beståndens struktur.

Skogsvårdsorganisationens egna återinventeringar av nyckelbiotopsinventerade områden visar att så mycket som 80 % av vad som borde ha klassificerats som nyckelbiotop har missats. I samband med sammanslagningen av skogsvårdsstyrelserna i Skåne, Halland och Blekinge visade det sig att i Skåne sattes ribban väl högt i början och många områden som inledningsvis klassades som ”Område med höga naturvärden” borde enligt skogsvårdsstyrelsens egna inventerare ha klassats som nyckelbiotop. Mörkertalet i Nyckelbiotopsinventeringen i Skåne är därför större än de 80 % man kommit fram till generellt, något som tydligt visas i denna inventering.

Utifrån de i Appendix 1 och Appendix 2 redovisade parametrarna har jag gjort en bedömning av de enskilda områdenas naturvärde, behovet av säkerställande och bästa metod för att bibehålla och vidareutveckla de olika områdenas naturvärden. Den samlade bedömningen redovisas i Appendix 3 under följande rubriker:

Naturvärde

De enskilda bestånden/områdena värderas enligt följande skala.

- N1 – Mycket högt naturvärde. Beståndet skall ha, eller misstänkas kunna hysa, stora naturvärden. Beståndet skall vidare uppvisa flera karakteristika på ursprunglighet och skoglig kontinuitet. Graden av mänsklig påverkan kan variera.
- N2 – Betydande naturvärden. Beståndet skall uppvisa vissa karakteristika på ursprunglighet. Bestånd med skogliga nyckelelement i form av jätträd eller rikligt med död ved hamnar som lägst här, liksom stora sammanhängande sumpskogsområden. Graden av mänsklig påverkan kan variera.
- N3 – Vissa naturvärden. Främst yngre bestånd som kan utvecklas till någon av de två högre klasserna.
- PG – Produktionsskog, generell naturvårdshänsyn tillräckligt. Oftast handlar det om igenväxningsskog, planteringar, kraftigt dikade områden. Områden vars naturvärden bedöms kunna bevaras med hjälp av hänsynsreglerna i Skogsvårdslagen.
- IG – Igenväxningsmark.

Ett bestånd av någon av de i habitatdirektivet listade skogstyperna som uppvisar naturlighet och hög representativitet klassar jag automatiskt som lägst N2 – ett område med betydande naturvärden. Detta innebär också att så gott som samtliga områden i Kristianstads Vattenrike som listats i Skogsvårdsstyrelsens sumpskogsinventering hamnar i klass N2. Bestånd där det finns arter som pekas ut i EU:s habitatdirektiv eller fågeldirektiv, och där det enligt direktivet skall upprättas särskilda skyddsområden, eller områden där det finns nationellt rödlistade arter, placeras också de automatiskt minst i klass N2.

Prioritet

För de enskilda bestånden ges en bedömning av hur mycket det brådskar med skyddet av området, alternativt hur snabbt anpassade skötselplaner bör tas fram:

- S1 – säkerställes snarast, 1-2 år
- S2 – säkerställes inom snar framtid, 2-5 år
- S3 – säkerställes på sikt, > 5 år

Insatsbehov

Förutom en klassning av skogens kvalitet ur naturvärdessynpunkt ser jag det som viktigt att man ger ett förslag på hur man avser att beståndet skall utvecklas framgent. Detta anges som:

FU – Fri utveckling. Beståndet skall få utvecklas helt fritt. Inga skogliga åtgärder får företas, lika lite som markavvattning och andra ingrepp som kan påverka vattenregimen i området. Undantag kan göras för att man ska få god tillgänglighet, t.ex. genom att man i begränsad omfattning röjer fritt stigar och vägar i området. För att nå målet bör man dock undvika att leda in allt för mycket besökare i de aktuella bestånden, och fasta anläggningar för friluftslivet får ej förekomma.

Å1, Å2, Å3 – Åtgärder, någon typ av insats som bidrar till att förstärka områdets naturvärden. Det kan t.ex. röra sig om objektinriktade insatser som frihuggning av solitärt uppvuxna träd, röjning av igenväxningsvegetation, topphuggning av större träd, selektiv fällning för att skapa död ved och igenläggning av diken. Det kan även handla om större insatser på beståndsnivå, t.ex. framgallring av ekrekryter, röjning och gallring för att få tillbaka en lundstruktur, gallring för att få fram solexponerade stammar och gynna befintlig grässvål, tillskapande av flerskiktade bryn och anläggande av betespräglade savannlandskap. Sådana åtgärder är helt beståndsspecifika och den mer precisa utformningen hör därför hemma i en skötselplan. Det är dock mycket viktigt att man diskuterar möjliga åtgärder redan i samband med säkerställandet, för att på så sätt kunna få en helhetsbild av vart man syftar under ett tidigt stadium av bevarandearbetet. Skalan Å1-Å3 speglar på ett översiktligt sätt hur snabbt åtgärder bör sättas in; grovt sett innebär det inom de närmsta två åren för Å1, inom 2-5 år för Å2 och inom 10 år för Å3.

ÖÖ – Överföring till öppen mark.

Total areal

De enskilda områdenas areal i hektar.

Privat

Arealen privatägd mark, inklusive mark som ägs av Sveriges Ornitologiska Förening, i ett område.

Stat

Arealen statligt ägd mark i ett område.

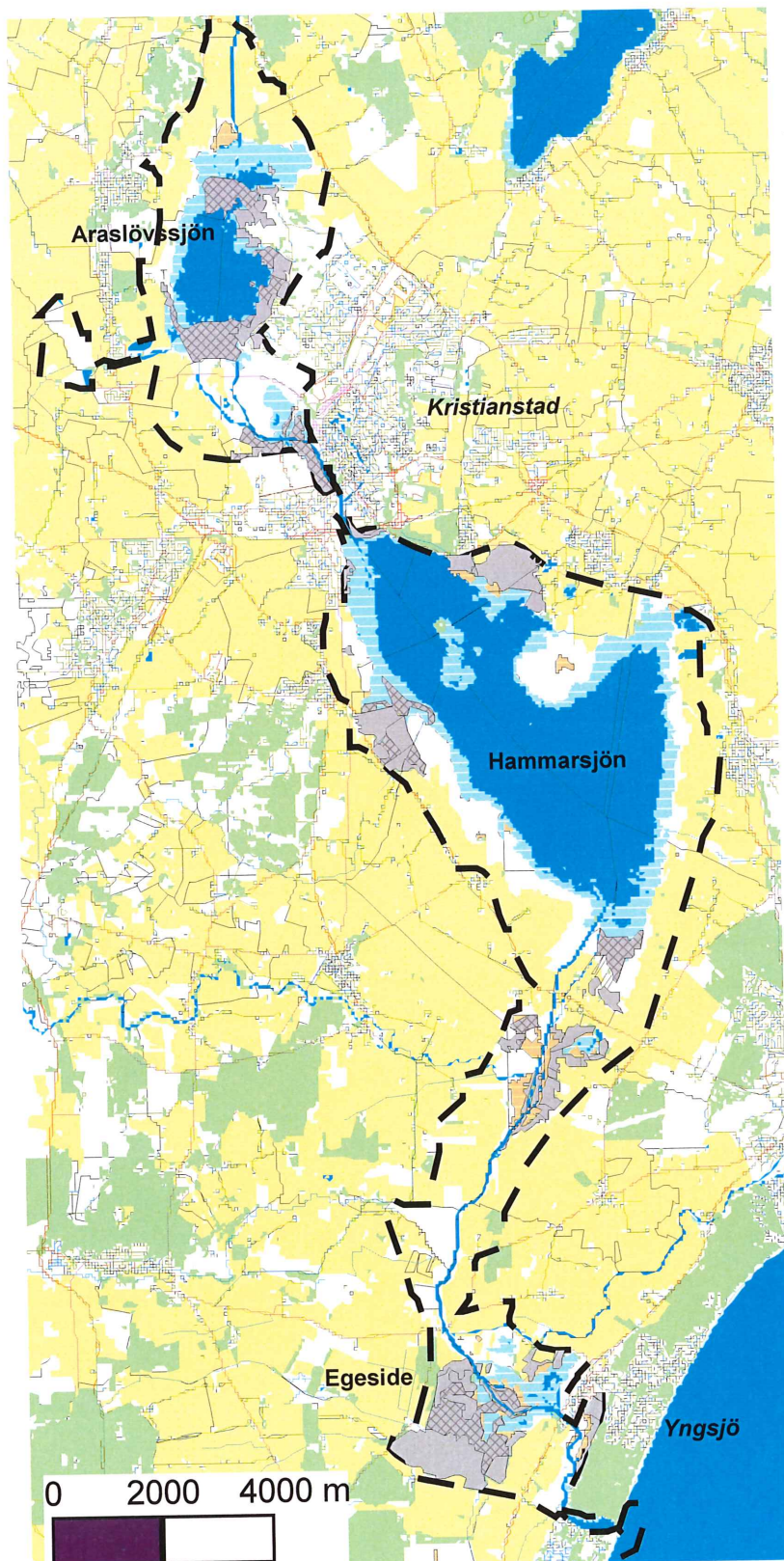
Kommun

Arealen kommunalt ägd mark i ett område.

Skydd

För varje området anges huruvida områdets naturvärden omfattas av någon form av förordnande eller skydd enligt NVL/Miljöbalken.

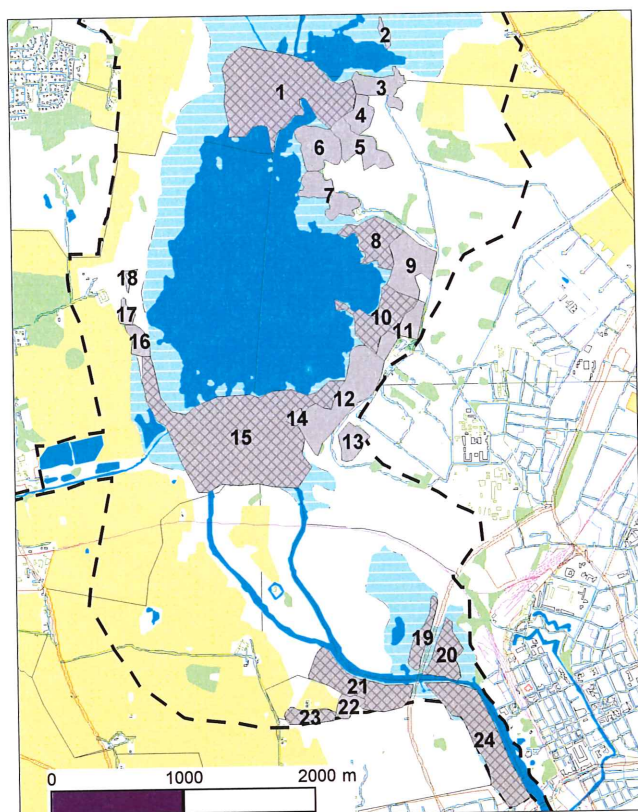
Figur 1. Skog och trädbärande mark (grått) samt sjöstrandsnår (grått-rutskratterat) inom Ramsarområdet i Kristianstads Vattenrike (avgränsat med punktstreckad linje).

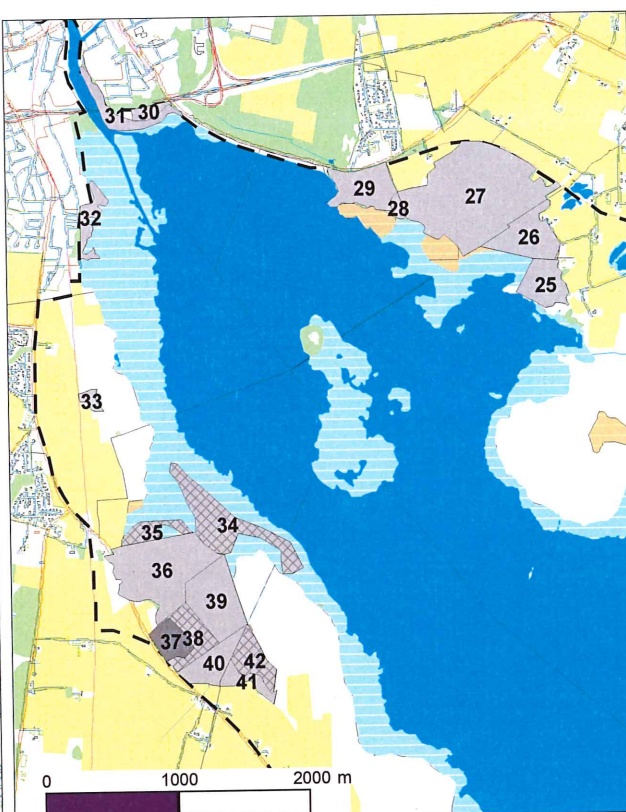
Godkänd från sekretessynpunkt för spridning.
Lantmäteriverket 2002-01-15

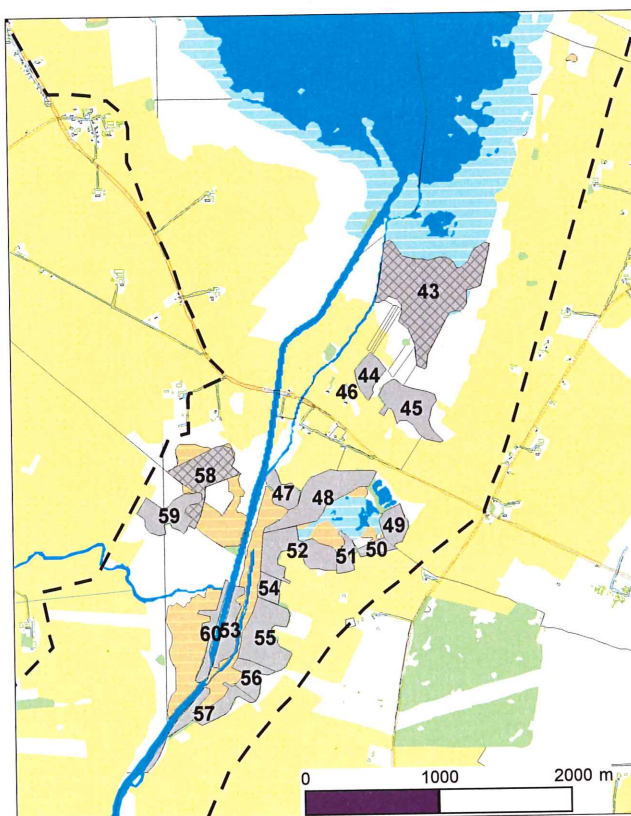
Figur 2 a. Araslövssjön, områdena 1-24.

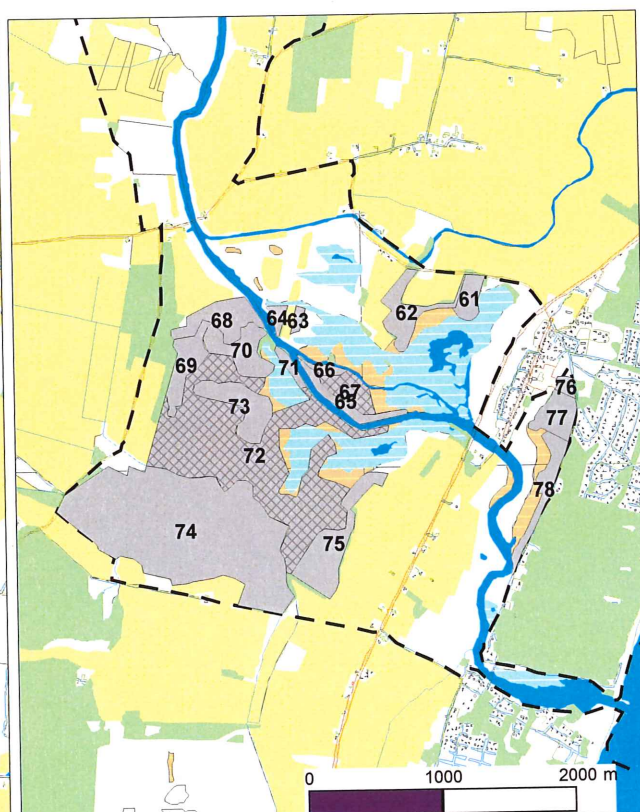
Figur 2 b. Hammarsjön norra delen, områdena 25-42.

Figur 2 c. Hammarsjön södra delen – norr om Kavrö bro, Kavrö-Yngsjö norra delen – Svarta sjö och Vramsåns mynning, områdena 43-60.

Figur 2 d. Kavrö-Yngsjö södra delen – Egeside, Pulken, Lille sjö, områdena 61-78.

Resultat

Arealer

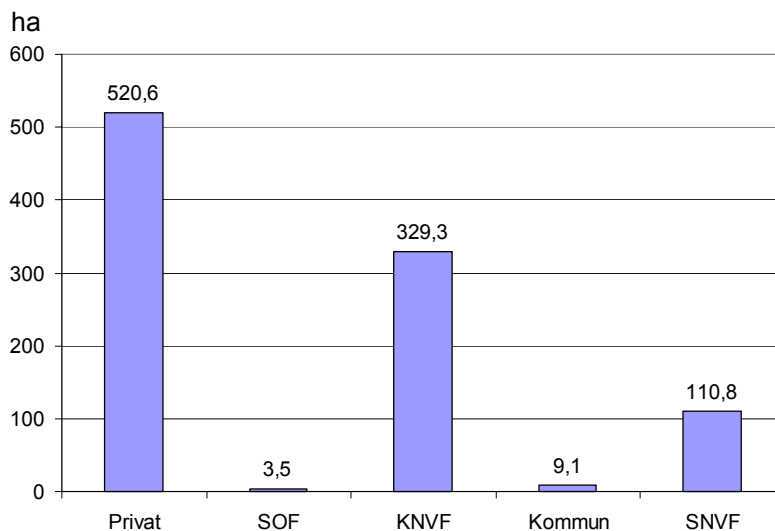
Under arbetet har jag bedömt och värderat sammanlagt 973,3 ha skog och trädbärande mark samt sjöstrandsnår inom gränserna för Ramsarområdet i Kristianstads Vattenrike. **Figur 1** och **2** (sid 15 resp 17). Det totala materialet redovisas i Appendix 1 (naturtyper), Appendix 2 (bedömningsgrunder), Appendix 3 (naturvärdesbedömning) och Appendix 4 (områdesvisa beskrivningar). Under denna rubrik kommer de mera sammanfattande resultaten att redovisas, för den som är intresserad av de enskilda objekten hänvisas till Appendix.

Ägarförhållanden

Inledningsvis kan det vara av intresse att se hur ägandet av skogen är fördelat. Som framgår av **figur 3** är drygt hälften (53,5 procent) av den klassade arealen privatägd. I den privata delen ligger ett mindre område som ägs av Sveriges Ornitologiska Förening. Föreningen äger våtmarksområden kring Pulken, av dessa ingår 3,5 hektar i denna redovisning. Dessa områden är inköpta för fågellivets skull och kan därför i praktiken räknas som säkerställda, även om det kan tänkas råda en viss oenighet om hur marken skall användas (skog eller öppen mark).

Kristianstads kommun är en stor markägare i området med 33,8 procent, varav huvuddelen ligger i en kommunal naturvårdsfond. Detta kan låta betryggande men det finns inga bindande garantier för att marken skall skyddas i all framtid, eller för den delen att ett naturvårdsanpassat skogsbruk kommer att utövas.

Slutligen äger staten genom Naturvårdsfonden 11,4 procent av det aktuella området varav huvuddelen i södra Egesideområdet.

Figur 3. Ägarfördelning på skogen i Kristianstads Vattenrike. Privat – enskilt ägd skog, SOF – av Sveriges Ornitologiska Förening ägd skog, KNVF – skog placerad i kommunal naturvårdsfond, Kommun – annan kommunalt ägd skog, SNVF – skog som ägs av Statens naturvårdsfond och som är inköpt för naturskyddsändamål.

Natura 2000

Sverige har ett internationellt ansvar för att skydda och bevara de naturtyper som listas i EU:s Habitatdirektiv. När det gäller skog och trädbärande miljöer i Kristianstads Vattenrike är fem olika naturtyper

aktuella. **Tabell 1.** Huvuddelen av arealen på 378 hektar utgörs av alsumpskog. All alskog uppfyller förvisso inte de krav man kan ställa på en naturlig sumpskog (skog med >30 procent krontäckning på våt mark enligt den praktiska definition som används av Skogsstyrelsen) men en förvånansvärt stor andel av alskogen i Kristianstads Vattenrike har en sådan struktur och sådana naturvärden att jag bedömer att de uppfyller kraven i Habitatdirektivet, och därmed bör ingå i nätverket Natura 2000. Den geografiska fördelningen av samtliga naturtyper listade i Habitatdirektivet redovisas i **figur 4 a-d** (nästa sida).

Tabell 1. Naturtyper som pekas ut i EU:s Habitatdirektiv, förekomst och areal (hektar) inom Kristianstads Vattenrike. Aktuella naturtyper är rikkärr, trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ, lövsumpskogar av fennoskandisk typ, ek-avenbokskog av buskstjärnblomma-typ, lind-lönnskogar i sluttningar och raviner och alluviala lövskogar, som tidvis är översvämmade ("alkärr"). I EU:s Habitatdirektiv prioriterade naturtyper markeras med en asterisk efter kodnumret.

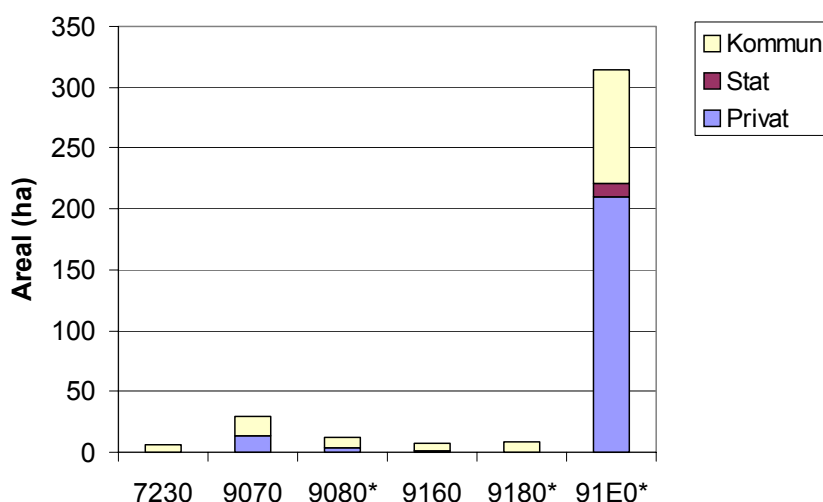
Naturtyp	Natura 2000-kod	Areal
Rikkärr	7230	6,4
Trädklädd betesmark	9070	29,3
Lövsumpskog	9080*	12,6
Ek-avenbokskog	9160	7,2
Lind-lönnskog	9180*	8,5
Alkärr	91E0*	314,0
Totalt		378,0

Ägarförhållande N2000-mark

Av den areal som faller inom ramen för EU:s Habitatdirektiv är den största arealen i privat ägo (227,8 hektar), kommunen äger 138,6 hektar medan det statliga ägandet inskränker sig till 11,6 hektar.

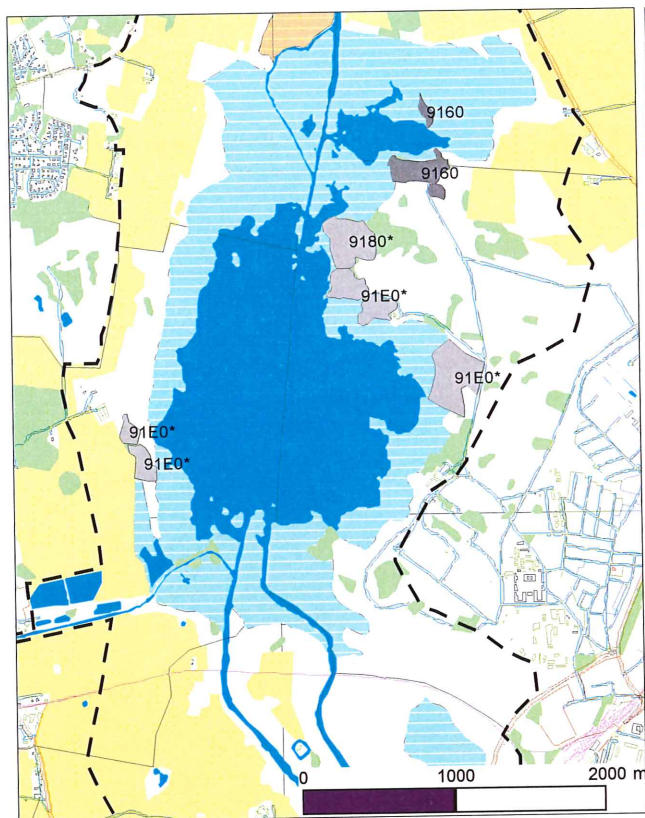
Figur 5. Den absolut största delen privatägd mark utgörs av alkärr och fuktiga, trädklädda betesmarker. Ur säkerställandesynvinkel torde förutsättningarna vara goda då det huvudsakligen rör sig om svårbrukade marginalmarker med relativt lågt skogsbruksvärde.

Det kommunala ägandet är betydande, men det långsiktiga skyddet av marken är i flera fall osäkert. Här är det väsentligt att man på ett långsiktigt sätt säkerställer områdenas skydd.

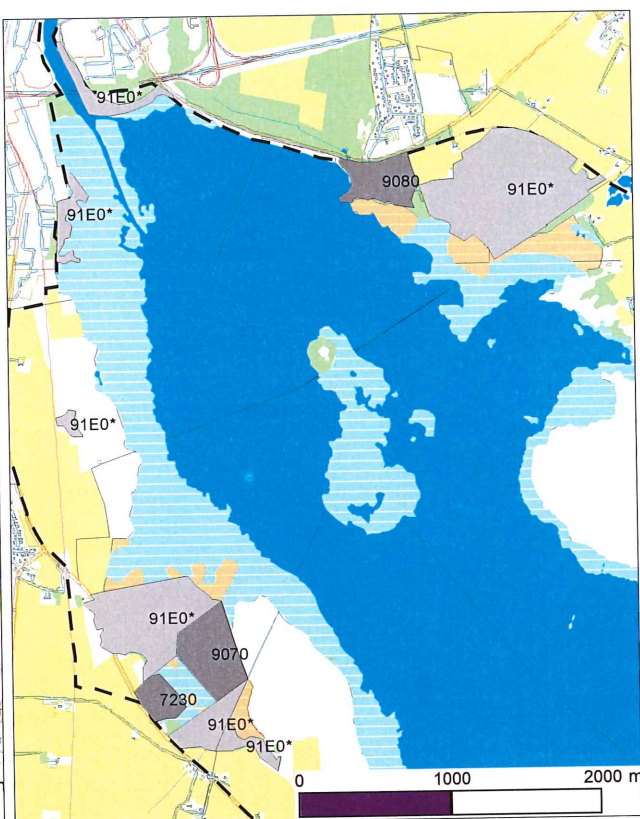

Figur 5. Arealen av olika naturtyper listade i EU:s Habitatdirektiv fördelat på olika ägarklasser – privat, stat och kommun. 7230 rikkärr, 9070 trädklädd betesmark, 9080 lövsumpskog, 9160 ekskog, 9180* lind-lönnskog, 91E0* alkärr (*=prioriterade naturtyper).

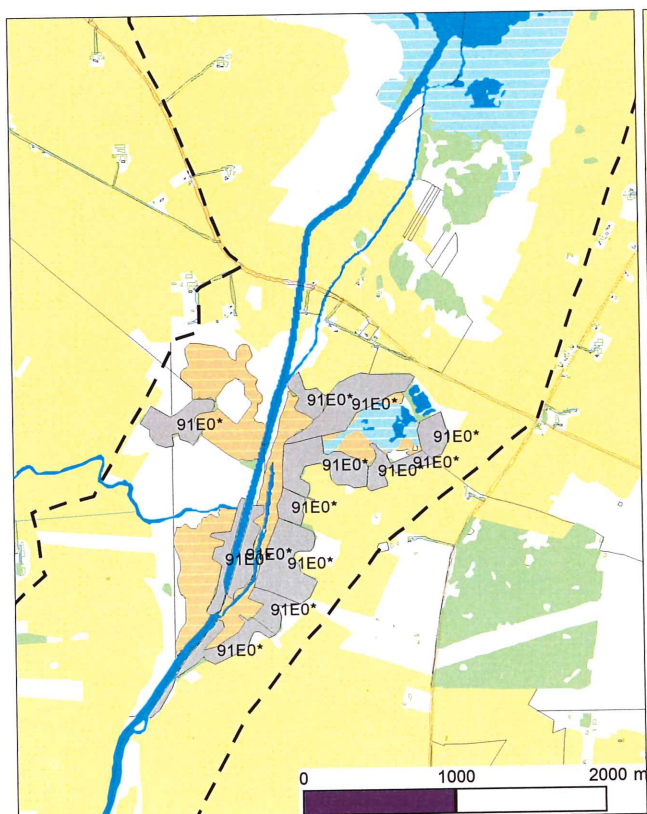
Figur 4 a. Natura 2000. Araslövssjön

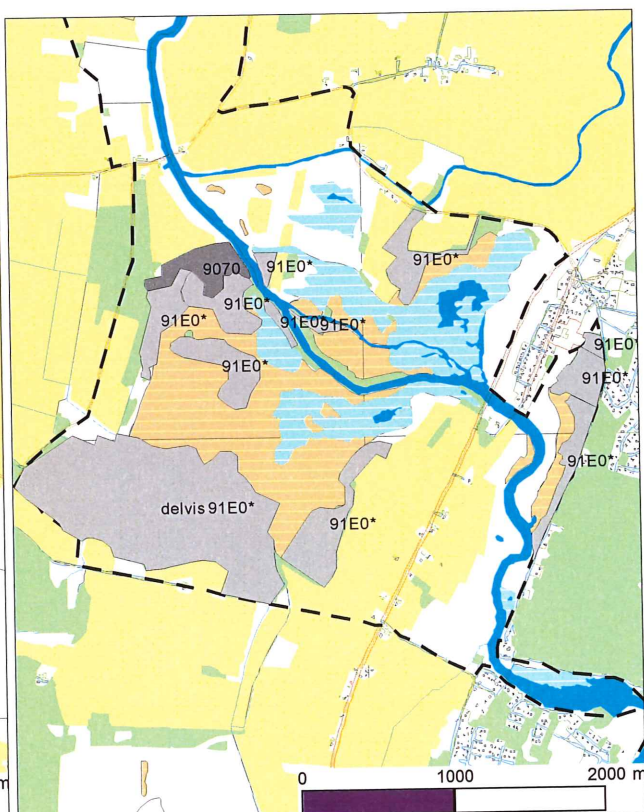
Figur 4 b. Natura 2000. Hammarsjön norra delen.

Figur 4 c. Natura 2000. Hammarsjön södra delen – norr om Kavrö bro, Kavrö-Yngsjö norra delen – Svarta sjö och Vramsåns mynning.

Figur 4 d. Natura 2000. Kavrö-Yngsjö södra delen – Egeside, Pulken, Lille sjö.

Vegetationstyper enligt Nordiska ministerrådet

Inom gränserna för Kristianstads Vattenrike har jag noterat förekomst av åtta olika skogstyper enligt Nordiska ministerrådets klassificering. Detta inkluderar stora områden med sjöstrandsnår (2.2.5.1 sumpsnårskog av vide-ört-typ), en naturtyp som normalt inte förknippas med skog. Naturtypen har dock getts status som skog i SNV Rapport 5081 ”Sydsvenska lövskogar och andra lövbärande marker”. Detta i kombination med den stora arealen av naturtypen i Vattenrike och därmed dess betydelse i ett landskapssammanhang gör att den behandlas mera utförligt i detta sammanhang. Till detta kommer trädrika betesmarker och mindre arealer av gammal parkmark och tidigare tomter. Den totala förekomsten och arealen av olika naturtyper redovisas i **tabell 2**.

Tabell 2. Förekomst av skog och trädbärande marker i Kristianstads Vattenrike. Vegetationstyp, klassificering enligt Nordiska ministerrådet och areal (hektar).

Naturtyp	Nordiska ministerrådet	Areal, hektar
Björkskog	2.2.1.6	5,4
Ekskog – örtfattig	2.2.3.1	1,4
Ekskog – örtrik	2.2.3.2; 2.2.3.2a	7,2
Askskog	2.2.3.4	47,6
Alm, lind, lönnskog	2.2.3.6	8,5
Alstrandskog	2.2.4.2	278,0
Alsumpskog	2.2.4.3	154,2
Sjöstrandsnår	2.2.5.1	383,2
Sumpkärr av rik typ	3.4.4.1	6,4
Brukningssbetingad frisk gräsmark	5.4.2.x	27,3
Övrig trädbärande mark	–	54,1
Totalt		973,3

Föga förvånande dominerar alskog och sjöstrandsnår stort; totalt utgör alskog 44,4 procent av den undersökta arealen (432,2 hektar), medan sjöstrandsnår täcker 39,4 procent av arealen (383,2 hektar). Utöver detta finns en mindre areal ädellövskog (29,7 hektar), vilket motsvarar 6,6 procent av skogen i området, samt 87,8 hektar övrig trädbärande mark motsvarande 9 procent av skogsarealen. Alla områden har ej kunnat klassas, t.ex. är det svårt att finna en bra kod för gammal parkmark, och andra områden med kraftigt människopåverkad artsammansättning och beståndsstruktur.

Skogens geografiska belägenhet

Den trädbärande marken är samlad i ett antal större områden: kring Araslövssjön och väster om Kristianstad, vid Hammarsjön - i norra delen och norr om Kavrö bro, mellan Kavrö och Yngsjö – vid Svarta sjö, Vramsåns mynning, Pulken, Egeside och Lillesjö. **Figur 2 a-d** (sid 17). Numreringen i figuren följer redovisningen av inventeringsområdena i appendix 1-4.

Kristianstadsslätten var mycket kraftigt avskogad under den senare delen av 1700-talet. Arealen skogsmark med lång och obruten kontinuitet är därför liten. Däremot finns det på flera håll tecken på att det funnits enstaka träd spridda i landskapet: små lundar, stubbskottsängar, trädriddåer, pilevallar, enstaka jätteträd och små skogsdungar i sumpiga partier. Dessa trädmiljöer har varit viktiga som refugier under den mest skogfattiga perioden varifrån skogslevande organismer kunnat sprida sig när arealen skog senare ökat.

Huvuddelen av skogen är således uppkommen i ett sent skede. I allmänhet efter att hävden av strandängarna gradvis avtagit och så småningom helt upphört under 1900-talet. Detta innebär också att mycket av skogen domineras av pionjärträd och att flertalet av bestånden ännu inte etablerat någon egen inre dynamik. Samtidigt är det fråga om trädbärande mark i ett område där jordbruket dominerar starkt som utkomstkälla och många av bestånden har därför fått stå helt orörda. Som en följd av detta uppvisar många bestånd begynnande – och på vissa håll mycket kraftig – självgallring med rik

förekomst av högstubbar och lågor som resultat. Med rätt skötsel ser framtiden för många bestånd mycket god ut.

Skyddsstatus och naturvärde

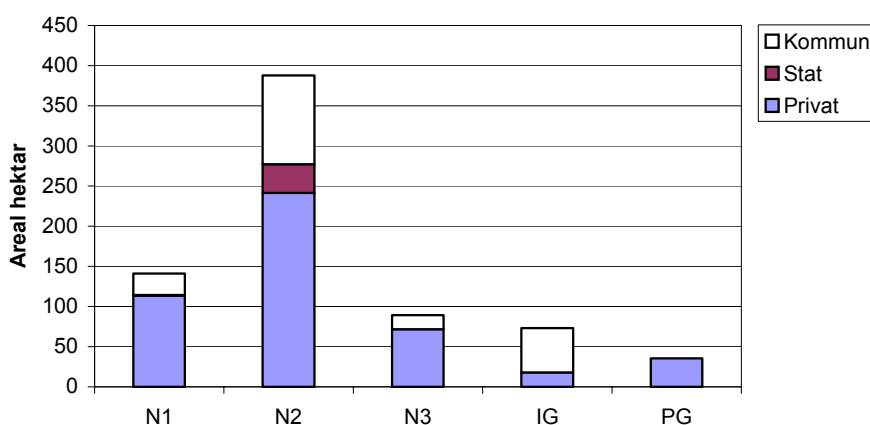
Totalt är 28,3 hektar av den areal som värderats skyddad som naturreservat. Denna skog ligger fördelad på tre reservat. En mindre del – Kalvön 1,0 hektar – ingår i Fredriksdalsvikens naturreservat, men ingen som helst hänsyn till skogen och dess värden finns inlagd i skötselplanen (figur 5a, område 2). Det andra området är ädellövskogen på Norra Lingenäset (figur 5a, huvuddelen av område 3). Området är visserligen skyddat för sina skogliga kvaliteters skull, men skötseln är eftersatt och i de icke betade delarna av beståndet – liksom i de angränsande, icke skyddade delarna – råder ett skriande behov på aktiva skötselåtgärder. Det tredje området omfattar huvudsakligen sjöstrandsnår i Isterinäsets naturreservat, totalt 21,1 hektar (figur 5a, områdena 19, 21 och 22).

Ytterligare 204 hektar ingår i områden är på gång att skyddas som naturreservat. Det gäller dels Näsby fält (90,1 hektar) (figur 5a, objekten 3-14 samt delar av 1 och 15), dels södra delarna av Egeside (113,9 hektar) (figur 5d, område 74). Av denna areal har jag klassificerat 8,5 hektar som N1 – mycket högt naturvärde, 166,5 hektar som N2 – betydande naturvärde, 23,8 hektar som N3 – visst naturvärde och 5,2 hektar som produktionsskog utan större naturvärde.

Av de totalt 973,3 hektar skog och trädbärande mark i Kristianstads Vattenrike som jag har gått igenom saknar 727 hektar helt skydd. Av denna areal utgörs 141,1 hektar av områden i klass N1 – mycket högt naturvärde, 387,9 hektar är områden i klass N2 – betydande naturvärde, 89,4 hektar är klassat som N3 – områden med visst naturvärde, 35,2 hektar klassas som produktionsskog utan större naturvärde och 73,4 hektar klassas som igenväxningsmark som i första hand bör återföras till öppen mark.

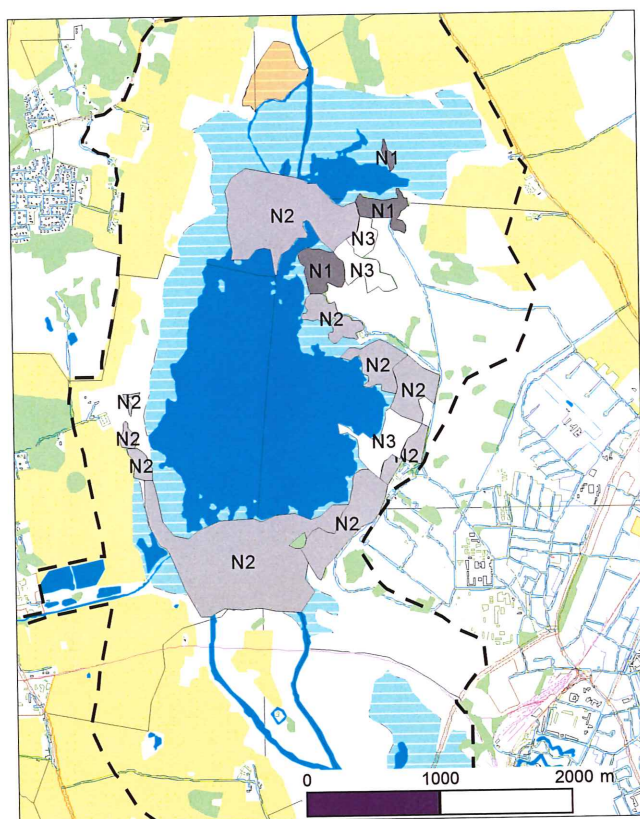
Huvuddelen av den ej skyddade skogsmarken ligger i privat ägo, totalt 479,7 hektar (66 procent av arealen), Kristianstads kommun är näst största markägare med 210,4 hektar (28,9 procent av arealen) medan resterande 36,8 hektar (5,1 procent av arealen) är i statlig ägo. **Figur 6** och **figur 7 a-d** (nästa sida).

Av den ej säkerställda marken utgörs 342,9 hektar av sjöstrandsnår. 73,4 hektar är att betrakta som ren igenväxningsmark som egentligen borde återföras till öppen mark (motsvarande den totala arealen igenväxningsmark i Vattenrike). Stora delar av marken runt Araslövssjön och i Egeside utgörs av väl utvecklade och värdefulla områden med sjöstrandsnår, totalt 212,4 hektar i klass N2 – betydande naturvärde. Resterande områden med sjöstrandsnår, sammanlagt 57,1 hektar, är fördelade på Åsumallet, områdena vid Helge ås utlopp ur Hammarsjön norr om Kavrö bro och på Höstholmen i Helge å norr om Egeside träsk.

Figur 6. Naturvärdesbedömning för skogsmark i Kristianstads Vattenrike, som ej ingår i befintliga reservat eller reservat som är på gång att bildas, uppdelat på ägarkategorier. N1 – mycket högt naturvärde, N2 – betydande naturvärde, N3 – visst naturvärde samt IG – igenväxningsmark och PG – skoglig produktionsmark, generell naturvårdshänsyn.

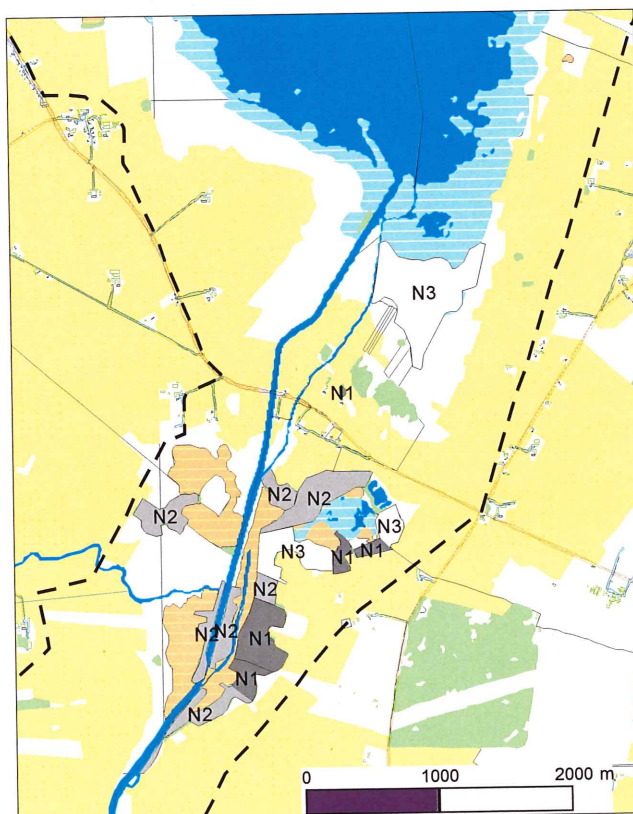
Figur 7 a. Naturvärdering. Araslövssjön

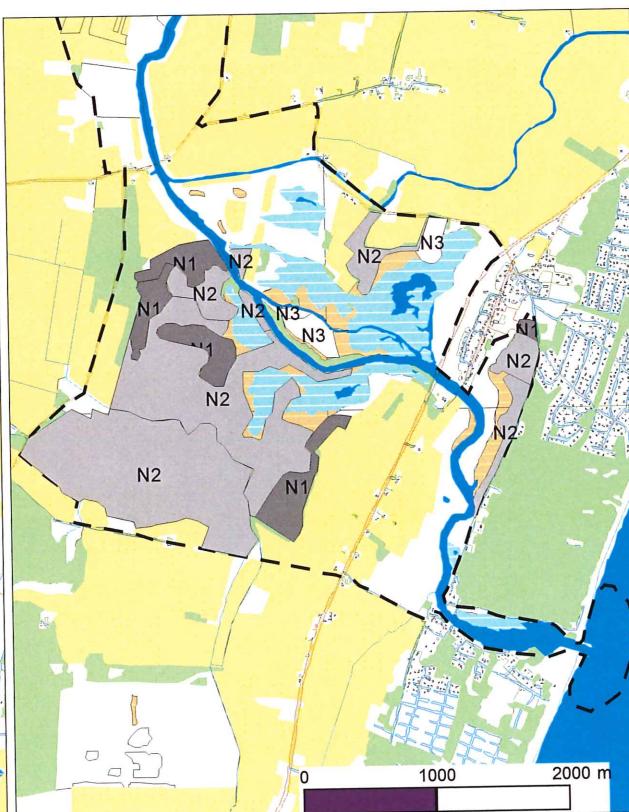
Figur 7 b. Naturvärdering. Hammarsjön norra delen.

Figur 7 c. Naturvärdering. Hammarsjön södra delen – norr om Kavrö bro, Kavrö-Yngsjö norra delen – Svarta sjö och Vramsåns mynning.

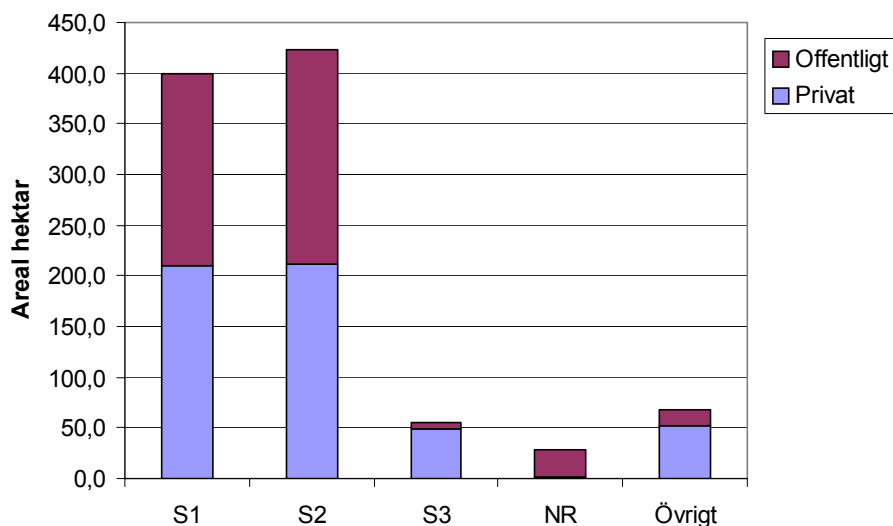
Figur 7 d. Naturvärdering. Kavrö-Yngsjö södra delen – Egeside, Pulken, Lille sjö.

Godkända från sekretesssynpunkt för spridning.
Lantmäteriverket 2002-01-15

Säkerställande

Förutom en klassning av skogens kvalitet ur naturvårdssynpunkt ser jag det som viktigt att man ger en bedömning av hur snabbt beståndet bör säkerställas för att naturvärdena ej skall minska eller förstöras. Det rör sig om stora arealer och stor brådska för att bevara skogen i Kristianstads Vattenrike. **Figur 8.** Huvudanledningen är att den skogliga skötseln i så gott som samtliga bestånd är kraftigt efter-satt och att risken för skogliga ingrepp därför är mycket stor.

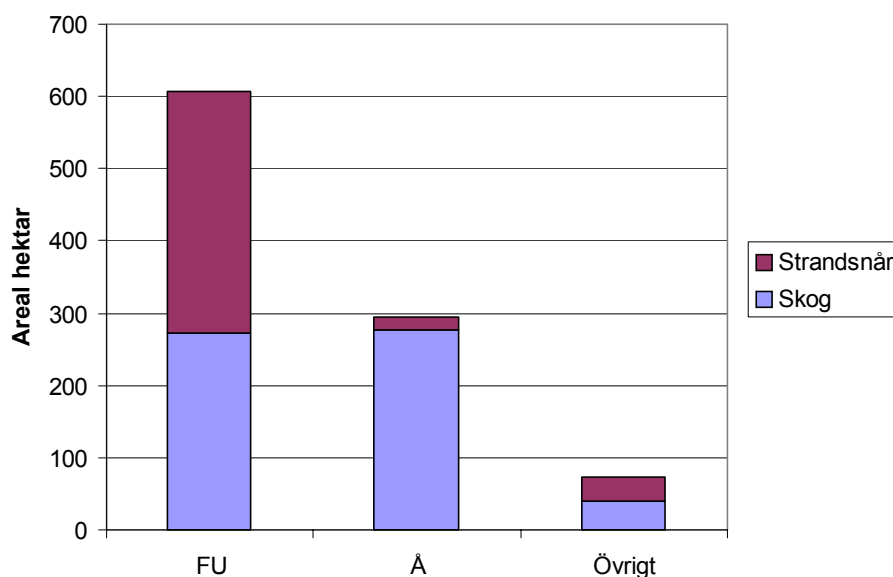
Figur 8. Säkerställandebehov för skogen i Kristianstads Vattenrike. S1 – brådskande säkerställande (1-2 år), S2 – snabbt säkerställande (2-5 år), S3 – avvaktande säkerställande (>5 år), NR – befintligt reservat, Övrigt – övrig mark.

Skog mår generellt bra av att växa sig gammal, så det främsta hotet ligger i avverkningar, dikning och andra åtgärder som påverkar skogens struktur. Ett helt annorlunda problem gäller förekomsten av enskilda gamla jätteträd. Sådana träd är ofta uppväxta i ett öppet landskap och när de senare blir kringväxta av yngre träd och sly är risken mycket stor att de specifika naturvärdena förstörs. Ett tredje problem gäller områden där de viktiga elementen ur naturvårdssynpunkt håller på att försvinna (exempelvis gamla hålträd som håller på att falla ihop). Även i detta fall är det nödvändigt med snabba åtgärder för att bevara naturvärdena. Se vidare nedan i diskussionen om fri utveckling kontra skötsel.

Fri utveckling kontra skötsel

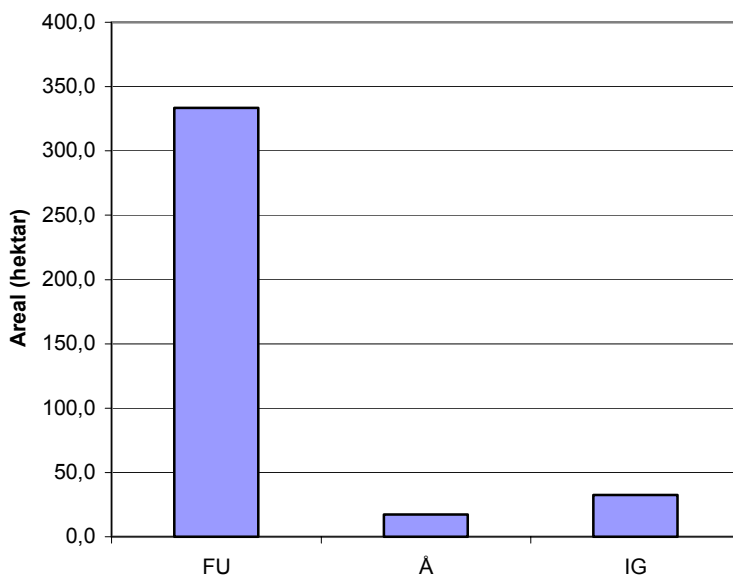
Normalt förknippar man naturvård i sumpskog med fri utveckling. I stora drag gäller det också för skogen i Kristianstads Vattenrike, men jag anser att naturvärdena i knappt en tredjedel av skogen bäst skulle gynnas med aktiva skötselåtgärder. **Figur 9.** Av de totalt 973,3 hektar skog och sjöstrandsnår som jag värderat anser jag att fri utveckling är att föredra på strax över 62,3 procent av arealen (606,2 hektar). Olika typer av skötselåtgärder är att rekommendera på sammanlagt 30,2 procent av ytan (294,2 hektar). Återstående 7,5 procent (72,9 hektar) utgörs av områden med produktionsskog (40,4 hektar) eller igenväxningsmarker där skogen bör röjas bort (32,5 hektar). Förslag till skötselåtgärder ges i den områdesvisa genomgången i Appendix 4. Det kan handla om allt från total avverkning av igenväxningsskog i artrika betesmarker via hård gallring för att friställa solitära jätteträd till hamling och topphuggning av enstaka träd för att öka deras återstående livslängd.

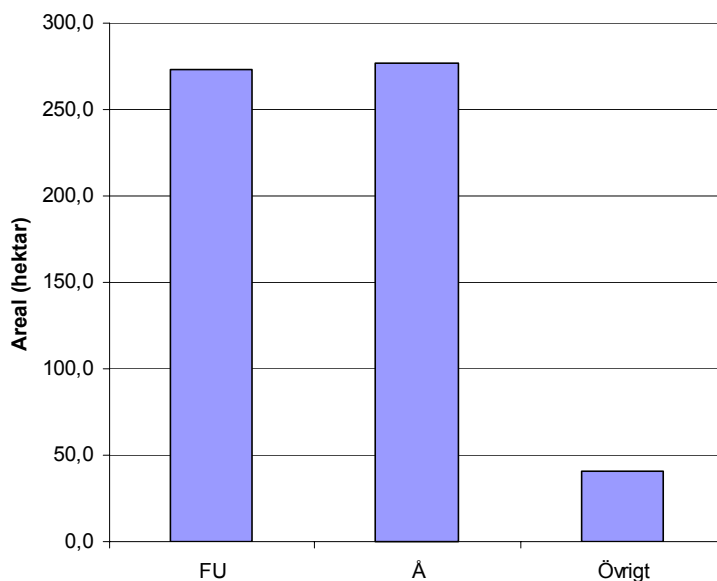
Figur 9. Skötselbehov i skogsområden inom Kristianstads Vattenrike. FU – fri utveckling, Å – olika aktiva åtgärder, Övrigt – produktionsskog och igenväxningsmark som bör överföras till öppen mark. Arealerna är uppdelade på egentlig skog och områden med sjöstrandsnår.

Renodlar man områden med sjöstrandsnår, **figur 9** och **10**, ser man att en mycket stor areal, närmare bestämt mer än hälften av den totala arealen (333,4 av 606,2 hektar) som rekommenderas för fri utveckling utgörs av sjöstrandsnår. Arealen mark med skötselbehov är däremot påfallande liten (17,3 hektar), samtidigt som det en viss del utgörs av igenväxningsmark (32,5 hektar).

Figur 10. Skötselbehov i områden med sjöstrandsnår inom Kristianstads Vattenrike. FU – fri utveckling, Å – olika aktiva åtgärder, IG – igenväxningsmark som bör överföras till öppen mark.

Ser man istället till det som i normalt språkbruk räknas som skog, d.v.s. 590,1 hektar, ser bilden något annorlunda ut. **Figur 11.** Områden med skötselbehov utgör t.o.m. en något större areal än det som rekommenderas för fri utveckling.

Figur 11. Skötselbehov i områden med skog exklusive sjöstrandsnår inom Kristianstads Vattenrike. FU – fri utveckling, Å – olika aktiva årgärder, Övrigt – produktionsbestånd och igenväxningsmark som bör överföras till öppen mark.

Från Naturvårdsverkets sida har man länge hävdad att skog skall lämnas för fri utveckling. Under senare år har medvetenheten om behovet av skötsel av skogsmark ökat inom stora delar av naturvårdsverige och ett trendbrott kom i samband med publiceringen av Skogsstyrelsens häfte ”Skötsel av nyckelbiotoper”, en skrift som rönt alldeles för lite uppmärksamhet. Budskapet har således inte slagit igenom helt och hållet ännu. Den stora areal som jag föreslår olika skötselåtgärder för tarvar därför en viss förklaring:

- * En mindre areal utgörs av ekhagar och andra kulturpräglade miljöer. Dessa skall givetvis även i fortsättningen skötas på ett sådant sätt att de behåller sin ursprungliga karaktär.
- * En betydligt större areal utgörs av första generationens klibbalskog på gamla, tidigare betydligt öppnare kulturmarker. På många av dessa marker har det funnits enstaka jätteträd (solitära ekar, askar och pilar) som efterhand har blivit trängda i den snabbt uppväxande ungsbogen. På Näsby fält kan man utgå från dessa jätteträd och skapa ett ”savannlandskap” där man tar tillvara både de värden som finns anknutna till de stora träden och bibehåller landskapets öppna karaktär till fromma för strandängarnas fågelliv.
- * Ytterligare en miljö där skötsel är att föredra är de trädrika strandängsbeten som finns på olika platser runt om i Vattenrike. Vissa betesmarker har trädkontinuitet och är särskilt värdefulla, andra har ett yngre trädbestånd. För att kombinera skötseln av strandängarna med skogliga intressen kan man välja att spara de grova träden, frihugga dem och gallra i beståndet så att grässvålens bärighet bibehålls. Detta innebär att man tydligt väljer vilka områden som skall vara trädklädda. Genom aktiv skötsel bibehåller man de gränserna, samtidigt som man aktivt går in för att göra såväl trädmiljön som strandängarna så värdefulla som möjligt.

- * Gamla träd är den kanske största bristvaran i skogen idag och mitt förslag går ut på att alla gamla träd som finns kvar skall gynnas. I vissa fall bör man t.o.m. överväga att genom aktiva åtgärder säkra förnyringen av de aktuella trädslagen, vilket i första hand innebär nyplantering av pil. Mina exkursioner i området avslöjar en påtagligt rik förekomst av gamla, tidigare hamlade, pilar i Vattenrike. Flertalet av dessa träd har ej hävdats under lång tid och därmed utvecklats så stora kronor att de blivit mycket vindkänsliga och riskerar att blåsa omkull eller, i bästa fall enbart, flåkas sönder.
- * I vissa bestånd kan man dessutom aktivt gå in och skapa och förstärka befintliga naturvärden genom olika aktiva åtgärder som t.ex. topphuggning eller hamling. En intressant åtgärd är stubbhuggning av klibbal i de miljöer som bär tecken på att tidigare ha varit stubbskottsängar. Ytterligare en viktig åtgärd – som dessutom på ett högst påtagligt sätt förstärker det skånska och kontinentala inslaget – är återplantering och hamling av pil i anslutning till fältgränser och befintliga bestånd.

Den fria utvecklingens evangelium

Allmänt sett ställer jag mig mycket skeptisk till dogmen om ”fri utveckling” som det allena saliggörande när det gäller att skydda skog. Den sydsvenska skogen är ett kulturlandskap vars trädslagssammansättning och struktur till mycket stor del är en följd av mänskliga aktiviteter (röjning, skogsbruk, vedhuggning, lövtäkt och betesdrift) under åtminstone de senaste 1000 åren. Fri utveckling är främst påkallat i miljöer där skogen redan är olikåldrig och där det finns en intern dynamik. Sådana bestånd är mycket sällsynta, men då man hittar dem ska de naturligtvis lämnas helt ifred.

Huvuddelen av skogen i södra Sverige är dock för likåldrig eller på andra sätt för homogen för att fri utveckling skall vara den bästa lösningen ur naturvårdssynpunkt. Naturvärden måste istället fokusera på att skydda de befintliga värdena; något som i praktisk definition innebär de kända naturvärdena. Ur bevarandesynvinkel är det inte rationellt att lämna ett bestånd för fri utveckling och sedan hoppas att beståndet utvecklas i rätt riktning. Det borde dessutom vara en självklarhet att man ser till vilka omvärldskrav de organismer man avser skydda har. Ett skräckexempel är när man föreslår fri utveckling för tidigare ljusöppen skog med snabb igenväxning och ökad slutenhet som följd. Ett sådant handlande är rent kontraproduktivt ur naturvårdssynpunkt då man därigenom förstör livsbetingelserna för de arter man en gång ämnade skydda. För var och en som arbetat med skydd av naturliga fodermarker är detta en självklarhet, men när det gäller skog och trädmiljöer har man fortsatt i gamla spår och upprepat misstagen från Ängsö och Dalby Söderskog.

En ny sammanställning över ädellövskogens utveckling i kontinentala Europa (Vera 2000, Grazing Ecology and Forest History) visar att eken relativt snabbt försvinner när ett område omvandlas från ljusöppen lund till slutna skog. Äldre ekar dör då de blir övervuxna av andra, mer skuggtoleranta trädslag samtidigt som förnyringen i princip upphör när skogen sluter sig. Att avsätta ekrika bestånd för fri utveckling är enligt denna rapport liktydigt med att döma eken till en lång och plågsam död.

Naturvårdsinriktad skötsel innebär att enskilda skogsbestånd skall skötas så att de befintliga värdena gynnas och att man garanterar kända arters fortlevnad i beståndet. Att inte aktivt göra något av rädsla för att man ska förstöra något man inte känner till upplever jag som mycket värre än att medvetet låta stora naturvärden gå till spillo för att man ska följa någon dum princip.

Den allra viktigaste anledningen till att jag anser att skånsk skog generellt sett skall skötas är tidsperspektivet. Flertalet rödlistade och hotade arter står inför en mycket besvärlig framtid. Vi har inte tid att vänta på att fri utveckling och långsamt säkerställande arbete skall skapa nödvändiga förutsättningar för att vi ska kunna behålla livskraftiga populationer av de mest hotade arterna. Naturvärden måste inom de kommande 30 åren aktivt nyskapa och förbättra förhållandena för dessa arter. Klarar vi inte av att upprätthålla bestånden av de hotade arterna i det korta perspektivet finns de inte kvar att skydda när fri utveckling lett till att våra efterkommande får uppleva nästa generation av flerskiktad naturskog eller 300-åriga alkärr.

Litteratur

- Andersson, L. & Löfgren, R. 2000. *Sydsvenska lövskogar och andra lövbärande marker. Kriterier för naturvärdering, skydd och skötsel*. Naturvårdsverket. Stockholm.
- Blomberg, P. 2000. *Skyddsvärda trädmiljöer i Skåne för bevarandet av den biologiska mångfalden*. Skånes Naturvårdsförbund. Lund.
- Cederberg, B. & Löfroth, M. (red.) 2000. *Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Cronert, H. 1991. *Våtmarksområdet utmed Nedre Helgeån – från Torsebro till havet*. Kristianstads kommun och Länsstyrelsen i Kristianstads län.
- Löfroth, M. 1997. *Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000*. Naturvårdsverket. Stockholm.
- Proschwitz, von T. 2001. *Landlevande mollusker i Kristianstads Vattenrike och en översikt av landmolluskfaunan i Kristianstads kommun*. Skåne i utveckling 2001:38. Länsstyrelsen i Skåne län och Kristianstads kommun.
- Påhlsson, L. (red.) 1998. *Vegetationstyper i Norden*, 3:e upplagan. TemaNord 1998:510. Köpenhamn.
- Påhlsson, L. (red.) 1999. *Markanvändningsformer och vegetationstyper i nordiska odlingslandskap*. TemaNord 1999:555. Köpenhamn.
- Skogsstyrelsen 2000. *Den spännande sumpskogen – om Sveriges sumpskogar och deras själ*. Skogsstyrelsen, Jönköping.
- Stenberg, I. 1995. *Övningsområde Åsum – med inriktning på sumpskogen*. Högskolan i Kristianstad. Stencil.
- Vera F.W.M. 2000. *Grazing Ecology and Forest History*. CABI Publishing, Wallingford.
- Wallsten, E. 1999. *Näsby fält med Västra fäladen, Lingenäsen och östra delen av Araslövssjön i Kristianstads Vattenrike*. Skåne i utveckling 99:20. Länsstyrelsen i Skåne län och Kristianstads kommun.
- Wallsten, E. 2001. *Egesideområdet med Härnestads ängar/Pulken, Yngsjö fälad, Egeside sjö och Helge å i Kristianstads Vattenrike*. Skåne i utveckling 2001:36. Länsstyrelsen i Skåne län och Kristianstads kommun.

Övriga källor

Skogsvårdsstyrelsen Södra Götaland. Nyckelbiotopsinventeringen.

Skogsvårdsstyrelsen Södra Götaland. Sumpskogsinventeringen.

Appendix 1. Naturtyp, beståndsålder, areal och ägarförhållanden för skogen i Kristianstads Vattenrike

	Beskrivning	Naturtyp (veg.typ)	Natura 2000	Bestånds- ålder	Total areal (ha)	Ägande
1	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	46,3	Privat/SNVF/KNVF
2	Igenväxande lundmiljö	2.2.3.2	9160	ÖÅ	1,0	Privat
3	Ekdominerad lund, viss igenväxning	2.2.3.2a	9160	ÖÅ	6,2	KNVF
4	Igenväxande jordbruksmark, bete			R1	4,0	KNVF
5	Yngre lövskog			G2	7,9	KNVF
6	Ädellövskog - alm, lönn, lind	2.2.3.6	9180*	S2	8,5	KNVF
7	Ung al/björkskog med grov ek och ask	2.2.4.2	91E0*	G2	7,5	KNVF
8	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	9,9	KNVF
9	Strandskog med grov ek, pil och ask	2.2.4.2	91E0*	G2	11,1	KNVF
10	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	11,9	KNVF
11	F.d. park			S2	5,4	KNVF
12	Igenväxande jordbruksmark			R1	18,7	KNVF
13	Utdikad och planterad alskog	2.2.4.3		G2	4,3	KNVF
14	Kulturpräglad dunge, med bl.a. naverlönn			S1	0,9	KNVF
15	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	70,8	Privat/KNVF
16	Strandalskog	2.2.4.3	91E0*	S1	2,8	Privat
17	Betad strandalskog	2.2.4.3	91E0*	S1	1,6	Privat
18	Trädreder på strandäng				0,6	Privat
19	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	4,0	KNVF
20	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	7,4	KNVF
21	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	14,5	KNVF
22	Gamla lertäkter omgivna av al och pil			S1	2,6	KNVF
23	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	3,4	Kommun
24	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	21,6	Kommun

	Beskrivning	Naturtyp veg.typ	Natura 2000	Bestånds- ålder	Total areal (ha)	Ägande
25	Trädrik betesmark, gamla lergravar	5.4.2.		G2	9,6	Privat
26	Skött sumpskog - al och ask	2.2.4.2; 2.2.3.4		S1	12,9	Privat
27	Sumpskog - al och ask i varierande ålder	2.2.4.2; 2.2.3.4	91E0*	G1-S2	57,1	Privat/KNVF
28	Ekdunge	2.2.3.1		ÖÅ	1,4	Privat/KNVF
29	Snårig askdominerad ädellövskog	2.2.3.4	9080	S2	12,6	Privat/KNVF
30	Gammal park			S2	2,1	Kommun
31	Alstrandskog	2.2.4.3	91E0*	G1-S2	7,0	Kommun
32	Alsumpskog	2.2.4.3	91E0*	S2	5,1	KNVF
33	Aldunge runt gammal pilerad	2.2.4.2	91E0*	G2	1,6	KNVF
34	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	20,2	Privat/KNVF
35	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	4,8	KNVF
36	Sumpskog, al och björk	2.2.4.3	91E0*	G2	31,6	KNVF
37	Igenväxande betesmark, rikkärr	3.4.4.1	7230	G2	6,4	KNVF
38	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	8,5	KNVF
39	Trädrik betesmark	5.4.2.	9070	IG	17,7	KNVF
40	Yngre sumpskog	2.2.4.2	91E0*	G1	9,0	Privat KNVF
41	Igenväxande ängsmarker	2.2.4.2	91E0*	G1	4,1	Privat KNVF
42	Igenväxande betesmark	2.2.5.1		R1	7,9	Privat KNVF
43	Sjöstrandsnår	2.2.5.1		IG	37,2	Privat
44	Första generationens al/björkskog	2.2.4.2		G1	4,7	Privat
45	Första generationens al/björkskog	2.2.4.2		G1	10,9	Privat
46	Äldre ekdunge			ÖÅ	0,3	Privat

	Beskrivning	Naturtyp veg.typ	Natura 2000	Bestånds- ålder	Total areal (ha)	Ägande
47	Strandskog av al	2.2.4.2	91E0*	S1	4,1	Privat
48	Strandskog av al	2.2.4.2	91E0*	G2	14,4	Privat
49	Strandskog av al	2.2.4.3	91E0*	G1	4,3	Privat
50	Strandskog av al	2.2.4.3	91E0*	S2	2,2	Privat
51	Strandskog av al och björk	2.2.4.2	91E0*	G2	2,9	Privat
52	Strandskog av al och ask	2.2.4.2	91E0*	G2	12,0	Privat
53	Strandskog av al	2.2.4.3	91E0*	S1	5,3	Privat/SNVF
54	Strandskog av al	2.2.4.3	91E0*	S2	3,2	Privat
55	Strandskog av al	2.2.4.3	91E0*	S2	13,8	Privat
56	Betad strandskog av al	2.2.4.3	91E0*	S1	4,6	Privat
57	Strandskog av al	2.2.4.2	91E0*	S1	8,3	Privat
58	Sjöstrandsnär	2.2.5.1		IG	12,3	Privat
59	Sumpskog av al	2.2.4.3	91E0*	G2	8,3	Privat/SNVF
60	Strandskog av al	2.2.4.3	91E0*	G2	4,9	Privat/SNVF
61	Sumpskog, al och björk	2.2.4.2		G2	5,2	Privat
62	Sumpskog, al och björk	2.2.4.3	91E0*	S1	10,6	Privat
63	Betad aldunge	2.2.4.3		G2	1,3	Privat
64	Strandskog al	2.2.4.3	91E0*	G2	1,9	Privat
65	Strandskog, björk	2.2.1.6		S1	5,4	Privat/SOF
66	Strandskog, al	2.2.4.3	91E0*	S1	1,8	Privat/SOF
67	Sjöstrandsnär	2.2.5.1		IG	7,2	Privat/SOF
68	Betesmark med grova ekar och alar		9070	ÖÅ	11,6	Privat
69	Sumpskog, al	2.2.4.2	91E0*	S1	9,7	Privat
70	Sumpskog, al	2.2.4.3	91E0*	S2	11,4	Privat
71	Sumpskog, al och björk	2.2.4.2	91E0*	S1	2,0	Privat/SOF
72	Sjöstrandsnär	2.2.5.1		IG	95,3	Privat/SOF/SNVF
73	Sumpskog, al	2.2.4.2	91E0*	S1	12,6	Privat
74	Dikningspåverkad sumpblandskog	2.2.4.2	delvis 91E0*	G2	113,9	Privat/SNVF
75	Sumpskog av al och björk	2.2.4.3	91E0*	S1	18,3	Privat
76	Strandskog av al	2.2.4.3	91E0*	S2	1,6	Privat
77	Strandskog av al	2.2.4.3	91E0*	S1	8,3	Privat
78	Strandskog av al	2.2.4.2	91E0*	G2	9,0	Privat

Appendix 2. Bedömningsgrunder för skogen i Kristianstads Vattenrike

	Araslövssjön	Indikator-arter	Jätte-träd	Död ved	Skoglig kontinuitet	Störning	Mång-formighet	Represent-ativitet	Säll-synthet	Förutsättningar för	Andra värden	Närhet till strandäng
	<i>Araslövssjön</i>											
1	Norra Araslövssjön	+	-	1	-	Vatten	S,A	God	-	Goda	-	1
2	Kalvön	?	+	?	1 2 3	Bete, vatten	S,A	God	N2000	Goda	Land	1
3	Norra Lingenäset	+	+	2	1 2 3 4 5 7	Bete, vatten	S,A	God	N2000	Goda	Land, kult, fr	1
4	Mellan Lingenäsen	?	+	1	1 2 3 5 7	Bete, vatten	N,A	Dålig	-	-	Land, fri	3
5	Södra Lingenäset ungskog	-	+	1	1 3	Vatten	N,A	God	-	Goda	Fri	3
6	Södra Lingenäset	+	+	1	1 2 3 4 5 7	-	S,A	God	N2000	Goda	Fri	3
7	Aludden	?	+	1	1 2 5 7	Vatten	N	God	N2000*	Goda	Land, fri	1
8	Aludden snårskog	?	+	1	1 3	Vatten	N,L	God		Goda	-	1
9	Aludden - parken Näsby gård	?	+	1	1 2 3 5	Bete, vatten	N	God		Goda	Land, fri	2
10	Näsby fält snårskog	?	-	1	1 3	Vatten	N	God		Goda	-	2
11	Parken Näsby gård	+	+	2	1 2 3 4 5		N,S,A	-		Goda	Kult, fri	3
12	Näsby gård-Lerduvedungen	?	+	1	1 3	-	N	-		-	Land, fri	3
13	Aldungen	?	-	0	1 3	-	-	Dålig		Goda	-	3
14	Lerduvedungen	-	-	1	1	Bete	A	Dålig		Goda	Fri	3
15	Södra Araslövssjön	+	-	1	1	Vatten	A	God		Goda	-	3
16	Araslövs gård - södra	+	-	2	1 2 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda	Land	2
17	Araslövs gård - mellersta	?	-	1	1 2 3 4	Bete, vatten	-	God	N2000*	Goda	Land, kult	1
18	Araslövs gård - norra	-	+	1	1 2 3	Bete, vatten	-	God		Goda	Land	1
	<i>Väster om Kristianstad</i>											
19	Isternäset	-	-	0		Vatten, bete	-	God		-		1
20	Kanalhuset	-	-	0		Vatten	-	God		Goda		3
21	Härlövs snårskog	+	-	0		Vatten	-	God		Goda		3
22	Härlövs tegelbruksdammar	?	+	2		Vatten	S,A	God		Goda	Kult, fri	3
23	Härlövsborgs snårskog	-	-	0		Vatten	-	God		Goda		3
24	Vilda systemens snårskog	+	-	0		Vatten	A	God		Goda		3

	Hammar sjön	Indikator-arter	Jätte-träd	Död ved	Skoglig kontinuitet	Störning	Mång-formighet	Represent-ativitet	Säll-synthet	Förutsättningar för	Andra värden	Närhet till strandäng
	<i>Norra Hammar sjön</i>											
25	Kvarnäs södra	?	-	1	1 3	Bete, vatten	N,S,A	-	-	-	Land	1
26	Kvarnäs norra	?	-	0	1 3	Bete, vatten	-	Dålig	-	Dåliga		3
27	Hammar slund	+	+	3	1 2 3 4 5	Vatten	N,S,A	God	N2000*	Goda		3
28	Jätteekarna	?	+	1	1 2 3 4 5 7	-	N,A	God	Sverige	Goda	Fri	3
29	Ekenabben	+	+	3	1 2 3 4 5 7	-	N,S,A	God	N2000	Goda	Fri	3
30	Udden - parken	?	+	3		-	N,S,A	-	-	Goda	Fri	3
31	Udden - strandskogen	?	-	2		-	A	God	N2000*	Goda		3
32	Helgedal	?	-	1	1	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
33	Åsums norra ängar	?	+	1	1 3 5	Bete, vatten	N	God	N2000*	Goda	Land	1
34	Åsumallet NO snårskog	?	-	0		Vatten		God	-	Goda		1
35	Åsumallet N snårskog	?	-	1		Bete, vatten	N,A	God	-	Goda		1
36	Åsumallet N	?	-	2	1 2 3 4	Vatten	-	God	N2000*	Goda		1
37	Åsumallet rikkärr	?	-	0	-	Bete, vatten	N,A	God	N2000	Goda		1
38	Åsumallet C	?	-	0	-	Vatten, bete	-	God	-	Goda		1
39	Åsumallet M	?	-	1	1	Bete, vatten	-	God	N2000	Goda		1
40	Åsumallet SV	?	-	1	1	Bete, vatten	-	God	N2000*	Goda		2
41	Åsumallet S	?	-	1	1	Bete, vatten	-	God	N2000*	Goda		2
42	Åsumallet SO	?	-	0	-	Bete, vatten	-	God	-	Goda		1
	<i>Norr om Kavrö bro</i>											
43	Kavrö N	-	-	1	-	Vatten	-	God	-	Goda		1
44	Kavrö SV	-	-	0	1	Vatten	-	God	-	Goda		1
45	Kavrö SO	-	-	1	1	Vatten	-	God	-	Goda		1
46	Kavrö ekdunge	+	+	1	1 2 3 4 5 7		-	God	-	Goda	Land	2

	Kavrö - Yngsjö	Indikator-arter	Jätte-träd	Död ved	Skoglig kontinuitet	Störning	Mång-formighet	Represent-ativitet	Säll-synthet	Förutsättningar för	Andra värden	Närhet till strandäng
	<i>Svarta sjö</i>											
47	Svarta sjö NV	?	-	1	1 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
48	Svarta sjö N	?	-	1	1 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
49	Svarta sjö O	?	-	1	1 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
50	Svarta sjö SO	+	-	2	1 3	Vatten	A	God	N2000*	Goda		3
51	Svarta sjö S	?	-	3	1 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
52	Svarta sjö SV	?	-	1	1 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
53	Kvinneholme	?	-	2	1 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
54	Aletäppet N	?	-	1	1 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
55	Aletäppet C	?	-	3	1 2 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda		2
56	Aletäppet beteshage	?	-	3	1 3	Vatten, bete	N	God	N2000*	Goda		1
57	Aletäppet S	?	-	1	1 3	Vatten	-	God	N2000*	Goda		2
	<i>Vramsåns mynning</i>											
58	Vista snårskog	-	-	0		Vatten		God		Goda		1
59	Vista ale	?	-	2		Vatten, bete		God	N2000*	Goda		1
60	Vramsåns mynning	?	-	1		Vatten, bete		God		Goda	Land	1
	<i>Pulken</i>											
61	Yngsjön N	?	-	1	1	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
62	Yngsjön NV	+	-	2	1	Vatten, bete	N	God	N2000*	Goda		3
63	Pulken O	?	-	0	1	Vatten, bete		Dålig		Goda		1
64	Pulken V	?	-	1	1	Vatten, bete	A	God	N2000*	Goda		1
65	Höstholmen S	?	-	0	1	Vatten		God		Goda		3
66	Höstholmen N	?	-	1	1	Vatten	S	God		Goda		3
67	Höstholmen C	?	-	1	1	Vatten		God		Goda		3
	<i>Egeside</i>											
68	Själholmarna	?	+	2	1 2 3 4 5 7	Bete, vatten	N	God	N2000	Goda	Land, kult, fr	1
69	Egeside NV	?	-	3	-	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
70	Egeside NO	?	-	2	1	Vatten, stubb	-	God	N2000*	Goda		3
71	Egeside helgeåstranden	+	-	2	1	Vatten	N,A	God		Goda		3
72	Egeside strandsnår	+	-	2	1	Vatten	N,A	God		Goda		3
73	Egeside C	?	-	3	-	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
74	Egeside S	+	-	2	1	Vatten	-	Dålig	(N2000*)	Goda		3
75	Yngsjö	?	-	3	1 2	Vatten	-	God	N2000*	Goda		3
	<i>Lillesjö</i>											
76	Lillesjö N	?	-	3	-	Vatten, brack	-	God	N2000*	Goda		2
77	Lillesjö M	?	-	2	-	Vatten, brack	-	God	N2000*	Goda		1
78	Lillesjö S	?	-	2	-	Vatten, brack	-	God	N2000*	Goda		1

Appendix 3. Naturvärde, prioritet, insatsbehov, ägandefördelning och befintligt skydd för skogen i Kristianstads Vattenrike									
	Araslövssjön	Naturvärde	Prioritet	Insatsbehov	Total areal (ha)	Privat (ha)	Stat (ha)	Kommun (ha)	Skydd
	<i>Araslövssjön</i>								
1	Norra Araslövssjön	N2	S2	FU	46,3	1,7	24,1	20,5	-
2	Kalvön	N1	NR	Å1	1,0	1,0			NR
3	Norra Lingenäset	N1	NR	Å1	6,2			6,2	NR
4	Mellan Lingenäsen	N3	S1	Å2	4,0			4,0	Bliv. NR
5	Södra Lingenäset ungskog	N3	S1	Å2	7,9			7,9	Bliv. NR
6	Södra Lingenäset	N1	S1	FU	8,5			8,5	Bliv. NR
7	Aludden	N2	S1	Å1	7,5			7,5	Bliv. NR
8	Aludden snårskog	N2	S2	FU	9,9			9,9	Bliv. NR
9	Aludden- parken Näsby gård	N2	S1	Å2	11,1			11,1	Bliv. NR
10	Näsby fält snårskog	N3	S2	FU	11,9			11,9	Bliv. NR
11	Parken Näsby gård	N2	S1	Å2	5,4			5,4	Bliv. NR
12	Näsby gård-Lerduvedungen	N2	S1	Å2	18,7			18,7	Bliv. NR
13	Aldungen	PG	S1	-	4,3			4,3	Bliv. NR
14	Lerduvedungen	PG	S1	-	0,9			0,9	Bliv. NR
15	Södra Araslövssjön	N2	S1	FU	70,8	44,6		26,2	-
16	Araslövs gård - södra	N2	S2	FU	2,8	2,8			-
17	Araslövs gård - mellersta	N2	S1	Å2	1,6	1,6			-
18	Araslövs gård - norra	N2	S1	Å1	0,6	0,6			-
	<i>Väster om Kristianstad</i>								
19	Isternäset	IG	NR	Å1	4,0			4,0	NR
20	Kanalhuset	IG	S2	FU	7,4			7,4	-
21	Härlövs snårskog	N3	NR	FU	14,5			14,5	NR
22	Härlövs tegelbruksdammar	N2	NR	FU	2,6			2,6	NR
23	Härlövsborgs snårskog	IG	S3	FU	3,4			3,4	-
24	Vilda systemers snårskog	IG	S2	FU	21,6			21,6	-
	Hammarsjön								
	<i>Norra Hammarsjön</i>								
25	Kvarnäs södra	N2	S2	Å1	9,6	9,6			-
26	Kvarnäs norra	PG	-	-	12,9	12,9			-
27	Hammarslund	N1	S1	FU	57,1	36,7		20,4	-
28	Jätteekarna	N1	S1	Å1	1,4	0,2		1,2	-
29	Ekenabben	N1	S1	FU	12,6	3,3		9,3	-
30	Udden - parken	N2	S2	Å2	2,1			2,1	-
31	Udden - strandskogen	N2	S2	FU	7,0			7,0	-
32	Helgedal	N2	S1	FU	5,1			5,1	-
33	Åsums norra ängar	N2	S2	Å2	1,6			1,6	-
34	Åsumallet NO snårskog	IG	-	-	20,2	5,0		15,2	-
35	Åsumallet N snårskog	N3	S2	Å2	4,8			4,8	-
36	Åsumallet N	N2	S1	FU	31,6	1,5		30,1	-
37	Åsumallet rikkärr	N1	S1	Å1	6,4			6,4	-
38	Åsumallet C	IG	S2	Å2	8,5	0,6		7,8	-
39	Åsumallet M	N2	S1	Å1	17,7	1,9		15,8	-
40	Åsumallet SV	N3	S2	FU	9,0	1,6		7,4	-
41	Åsumallet S	N2	S1	Å1	4,1	1,9		2,2	-
42	Åsumallet SO	N3	S2	FU	7,9	2,5		5,4	-
	<i>Norr om Kavrö bro</i>								
43	Kavrö N	N3	S3	FU	37,2	37,2			-
44	Kavrö SV	PG	-	-	4,7	4,7			-
45	Kavrö SO	PG	-	-	10,9	10,9			-
46	Kavrö ekdunge	N1	S1	Å1	0,3	0,3			-

	Kavrö - Yngsjö	Natur- värde	Prior- itet	Insats- behov	Total areal (ha)	Privat (ha)	Stat (ha)	Kommun (ha)	Skydd
	<i>Svarta sjö</i>								
47	Svarta sjö NV	N2	S2	FU	4,1	4,1			-
48	Svarta sjö N	N2	S2	FU	14,4	14,4			-
49	Svarta sjö O	N3	S2	FU	4,3	4,3			-
50	Svarta sjö SO	N1	S1	FU	2,2	2,2			-
51	Svarta sjö S	N1	S1	FU	2,9	2,9			-
52	Svarta sjö SV	N3	S2	FU	12,0	12,0			-
53	Kvinneholme	N2	S1	FU	5,3	2,2	3,1		Bliv. NR
54	Aletäppet N	N2	S2	FU	3,2	3,2			-
55	Aletäppet C	N1	S1	FU	13,8	13,8			-
56	Aletäppet beteshage	N1	S1	Å2	4,6	4,6			-
57	Aletäppet S	N2	S1	Å2	8,3	8,3			-
	<i>Vramsåns mynning</i>								
58	Vista snårskog	IG	-	-	12,3	12,3			-
59	Vista ale	N2	S2	Å2	8,3	3,2	5,1		Bliv. NR
60	Vramsåns mynning	N2	S3	FU	4,9	2,3	2,6		Bliv. NR
	<i>Pulken</i>								
61	Yngsjön N	N3	S2	FU	5,2	5,2			-
62	Yngsjön NV	N2	S2	FU	10,6	10,6			-
63	Pulken O	PG	-	-	1,3	1,3			-
64	Pulken V	N2	S2	Å2	1,9	1,9			-
65	Höstholmen S	PG	-	-	5,4	5,4			-
66	Höstholmen N	N3	S3	FU	1,8	1,8			-
67	Höstholmen C	N3	S3	FU	7,2	7,2			-
	<i>Egeside</i>								
68	Själaholmarna	N1	S1	Å1	11,6	11,6			-
69	Egeside NV	N1	S1	Å1	9,7	9,3	0,4		Bliv. NR
70	Egeside NO	N2	S1	Å1	11,4	11,4			-
71	Egeside helgeåstranden	N2	S1	FU	2,0	2,0			-
72	Egeside strandsnår	N2	S2	FU	95,3	94,2	1,1		Bliv. NR
73	Egeside C	N1	S1	FU	12,6	12,2	0,4		Bliv. NR
74	Egeside S	N2	S2	Å1	113,9	39,9	74,0		Bliv. NR
75	Yngsjö	N1	S1	FU	18,3	18,3			-
	<i>Lillesjö</i>								
76	Lillesjö N	N1	S1	FU	1,6	1,6			-
77	Lillesjö M	N2	S1	FU	8,3	8,3			-
78	Lillesjö S	N2	S1	FU	9,0	9,0			-
					973,3				

Skog och trädmiljöer i Kristianstads Vattenrike – en naturvärdesbedömning med förslag till åtgärder och skötsel

De enskilda områdena finns presenterade på karta, **figur 2 a-c**, på sidan 17 i rapportdelen.

Araslövssjön

Östra sidan av Araslövssjön – från Fredriksdalsviken till Lerduvedungen

Östra sidan av Araslövssjön är betydligt mer skogbevuxen än västra sidan, till stor del till följd av upphörd hävd i samband med att Näsby fält etablerades som militärt övningsfält. Huvuddelen av skogen är följaktligen av sent ursprung, och stora delar är dessutom planterad.

En titt på Skånska rekognosceringskartan visar att det vid slutet av 1700-talet fanns skog på Norra och Södra Lingenäset samt glest spritt över det som på äldre kartor benämns Skogsängarna (ett område med slåttermarker som sträckte sig från Aludden och österut). De södra delarna var däremot helt skoglösa vid denna tidpunkt. Moränryggen ute i Fredriksdalsviken som idag har en fin lundstruktur, anges dock som helt trädlös för 200 år sedan.

Under 1800-talet avverkades allt fler av träden på Skogsängarna, men fortfarande finns spåren av skogen kvar i form av vidkroniga ekjättar som står spridda i området. På de båda Lingenäsen verkar skogen ha haft en kontinuerlig förekomst under hela 1800- och hela 1900-talet. Kring Näsby gård anlades under mitten av 1800-talet en park som efterhand har utvecklats i riktning mot en högstammig ädellövskog. De södra delarna av Näsby fält utgjordes länge av mycket trädfattig betesmark, *Westra fäladsmarken*. I området finns numera två större dungar – Lerduvedungen och Norra aldungen – som båda bär tydliga spår av mänsklig påverkan.

Spritt över hela fältet finns dungar och planterade träd. Inslaget av udda trädslag är stort; här finns t.ex. dungar med grov oxel, gråal, popplar och pil. Förekomsten av pil i Kristianstadstrakten är mycket intressant. På många håll finns mycket grova pilar kvarstående i landskapet. I de allra flesta fall bär träden spår av tidigare hamlings, men hävden är mycket dålig och de flesta träden är idag gamla och mycket högvuxna. Detta medför att risken för stormskador i många fall är stor. För att minska den risken bör man inventera förekomsten av pil, inte bara på Näsby fält utan runt om i hela Vattenriket. Träd som växer utsatt bör hamlas och de grenar som blir resultatet bör utnyttjas för att föryngra pilbeståndet i området. Den naturliga föryngringen är dålig och i många områden med gamla hamlade pilar finns inga som helst efterföljare. Förekomsten av hamlade pilar kan vara mycket viktig ur insektssynpunkt då det i många fall var det enda trädslag som fanns kvar på markerna under den mest exploaterade tidsperioden i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Många av de äldre pilarna innehåller stora mängder död ved och mulmrika håligheter. Förekomsten av flyghål från olika insekter, främst trägnagare – skalbaggar av familjen Anobiidae – är god, och på vissa håll kan man hitta mer exklusiva vedlevande arter som knäppare i murken ved. Egna iakttagelser av en rik vedskalbaggsfauna i jordbruksområden med pilvallar och solitära träd i östra Polen visar att även relativt trädfattiga områden kan vara viktiga insektmiljöer så länge det finns gamla ihåliga och murkna träd.

Näsby fält ägs i allt väsentligt av Kristianstads kommun och det finns långt gångna planer på att skapa ett naturreservat i området (förslaget till skötselplan är på remiss hösten 2000). Området är mycket spännande ur natursynpunkt, såväl när det gäller skogen som strandängarna och rester av de gamla slåtterängarna och utmarksbetena. Det är inte självklart vilken väg man ska välja när det gäller skogen på Näsby fält; det viktigaste är dock att man väljer, och därefter aktivt bevarar eller återskapar de naturvärden man är ute efter. Ett ungt klubbalsbestånd kan lika väl utvecklas till en fin strandalskog som till en välhävdad strandäng!

1. Norra Araslövssjön – N2, S3, FU

Kring Helge ås inlopp i Araslövssjön finns stora, mycket sankta, partier med bladvass och stora videsnår. Fram till 1930-talet var detta sjöbotten. I samband med att man rensade och kanaliserade Helge ås flöde genom Araslövssjön bildades stora områden med låglänta strandängar. Delar av dessa områden torrlades ytterligare i samband med Norra Lingenäsets invallningsföretag blev färdigt 1977.

På de mycket svårbrukade markerna har det efterhand bildats stora områden med en mosaik av vass och videbuskage.

Naturvärdena i området är dåligt kända. Fågellivet är dock rikt i buskmarkerna och här häckar regelbundet pungmes, gräshoppsångare och mer tillfälligt rosenfink. Under senare år har sydlig gråsiska etablerat sig i strandskogen och strandsnåren runt Araslövssjön. På flera platser längs ån finns lämpliga ståndplatser för revirhävande mal i anslutning till nedhängande videbuskar och strandnära snår.

2. Kalvön – N1, NR, A1

På en moränrygg ute i Fredriksdalsviken finns ett mindre lundparti på vad som långt fram på 1900-talet varit en isolerad ö. Området har tyvärr inte kunnat besökas, men på håll ser trädartssammansättningen och beståndets struktur mycket spännande ut. Uppslag av klibbal gör emellertid att det som skulle kunna vara en relativt öppen lundmiljö håller på att slyas igen. De grova träden bör gynnas genom röjning av lövuppslaget.

3. Norra Lingenäset – N1, NR, A1

Kring Fredriksdalsviken finns tre moränryggar med äldre, lundartad vegetation. Det mest välkända skogspartiet är Norra Lingenäset som avsattes som naturreservat 1968. Beståndet domineras av vidkroniga ekar, men här finns ett betydande inslag av andra ädellövträd, t.ex. avenbok, alm, ask och bok. De gamla ekarna är tydligt betespräglade, trots att betet upphörde redan 1936 i samband med att Försvaret köpte in området och började anlägga förråd. Däremot har fältskiktet frodats och betes- och trampkänsliga arter som vitsippa, gulsippa, blåsippa, lungört, desmeknopp, skånsk nunneört, vårärt, vätteros, trolldruva och ramslök är numera ymnigt förekommande. Det upphörda betet har lett till att buskskiktet frodats och hassel och trädformig hagtorn är rikligt förekommande. En viss röjning och gallring inne i beståndet bör övervägas för att gynna och säkerställa återväxten av vidkroniga träd. Den rika och intressanta molluskfaunan i området gör att det är mycket viktigt att de södra och centrala delarna ej öppnas upp för mycket utan att karaktären av slutet lund bibehålls i dessa delar.

Längs den södra kanten av Norra Lingenäset finns det mycket rikligt med rotskott av asp. Här krävs omedelbara åtgärder i form av röjning och temporär omflyttning av stängsel norrut, in i brynet, så att betesdjuren kan bidra till att hålla nere uppslaget av asp.

I samband med restaureringen av strandängarna kring Fredriksdalsviken har betet kunnat återupptas i den norra delen av lunden. Som en följd av detta har lundfloran pressats tillbaka till områdena utanför stängslet.

Sydost om reservatet finns en moränrygg på vilken ett gammalt boningshus en gång legat. Även här finns grova träd – främst ek, ask, lind och poppel – men igenväxningen är kraftig och de gamla träden är hårt trängda av uppväxande björk, hagtorn och slån. De grova träden bör gynnas genom en naturvårdsinriktad gallring, samtidigt som man är noga med att sätta av stammar till nästa generations jätteträd.

4. Området mellan Norra och Södra Lingenäset – N3, S1, A2

De norra delarna av detta område kan i dagsläget inte riktigt karaktäriseras som skog. Här finns dock enstaka grova ekar, bokar och björkar som står inklämda i mycket kraftigt expanderande bestånd av hagtorn. Närmast vägen upp till Norra Lingenäset har ett stort parti buskröjts och stängslats in som betesmark. I samband med detta har enstaka överståndare och en mindre ekdunge sparats.

När det gäller skötseln av detta område finns det möjlighet att gå i flera olika riktningar. Mitt förslag är att man ser över möjligheterna att skapa ett "savannlandskap" med grova överståndare av ek, bok, ask och pil. Genom att röja hårt, fast inte fullständigt, bland hagtornen samtidigt som man gynnar möjliga ek och bokrekryter i området finns det goda möjligheter att binda samman de solitära ekarna och de bestånd av grov ek som finns spridda runt om på de gamla *Skogsängarna*. Målet skall vara att skapa ett trädrikt beteslandskap med grova träd.

5. Södra Lingenäset ungskog – N3, S1, FU

I anslutning till Södra Lingenäset finns några mindre partier med första generationens klibbalskog. Dessa kan lämnas för fri utveckling, men det är då viktigt att man på ett tidigt stadium definierar vad som skall vara skog och vad som ska vara öppen mark, och utifrån den gränsdragningen håller tillbaka

expansionen av klibbal i gränsområdet mot det beteshävdade savannlandskapet i norr och öster. På lite torrare mark finns mindre bestånd av björk som eventuellt kan huggas bort.

Närmast Södra Lingenäset finns ett bestånd av ett antal mycket stora pilar i anslutning till de sankpartierna i områdets västra delar. Denna del av beståndet ansluter dessutom mot den fina ädellövskogen på södra Lingenäset.

Utvecklingsmöjligheterna för sumpskogen är goda.

6. Södra Lingenäset – N1, S1, FU

Kring södra Lingenäset finns ett mycket fint och spännande ädellövskogsbestånd. Träden är raka och högstammiga och i motsats till resten av skogen på Näsby fält är detta träd som har utvecklats i ett slutet bestånd med riktigt skogskaraktär. Beståndet domineras av alm, lönn och lind men här finns även högvuxen ask och ek. Mängden död ved är liten, men med tanke på den stora andelen skogsalm i beståndet lär det inte vara något problem särskilt länge framöver.

Buskskiktet är rikt med god förekomst av hassel och ovanligare arter som olvon, skogstry, benved. Även fältskiktet är rikt och här finns många krävande lundväxter, t.ex. springkorn, skogsbingel, gulsippa, blåsippa, desmeknopp, nässelklocka, hässelbrodd, myska, lundvårlök, ramslök, nästrot, underviol och lundviol.

Området har sammantaget mycket stora värden. För att bevara och förstärka värdena bör skogen lämnas för fri utveckling. Den höga andelen skogsalm i beståndet gör att man redan nu måste ta beslut om hur man skall handskas med träden när almsjukan slår till. Mitt förslag är att man strävar efter att lämna kvar all alm i beståndet och accepterar risken för att man ska få en miniversion av Örups almskog.

7. Aludden – N2, S1, Å1

Kring Aludden dominerar täta igenväxningsbestånd av klibbal och björk vid en första anblick. Det finns dock ett stort antal grova och vidkroniga ekar och askar inväxta i bestånden. Denna unga skogen har generellt sett inga stora naturvärden och i samband med restaureringen av strandängarna utanför har en del av klibbalen mot sjökanten huggits ned för att öka arealen öppen strand.

Området utgör en del av de gamla Skogsängarna och här finns mycket goda möjligheter att kombinera strandängsskötseln med ett aktivt bevarande av grova träd. Överståndarna av ek och ask bör snarast huggas fria. Det finns ingen som helst anledning att lämna någon klibbal mellan de yttersta träden och strandängarna. Överhuvudtaget bör gallringen av klibbal och björk vara mycket kraftig och helst skulle jag se att man tog bort all klibbal och all björk och därigenom skapade ett glest förband av grov ek och ask samtidigt som man valde ut och högg fram nästa generations jätteträd. När de grova träden är frihuggna kan man lättare se i vilka områden det finns förutsättningar för sammanhållna sumpskogspartier och därefter sätta av dessa för fri utveckling. Sådana bestånd bör helst ligga i anslutning till skogen på Södra Lingenäset så att man knyter samman förekomsten av slutna skog till ett större bestånd.

De skogliga värden i området är helt knutna till de gamla träden vilket gör att man uppnår en mycket stor naturvårdsnytta genom att frihugga de gamla träden samtidigt som man skapar ett öppet landskap som ansluter till strandängsområdena och därigenom ytterligare förhöjer värdet på strandängarna.

8. Aludden snårskog – N2, S1, FU

Från Aludden sträcker sig ett område med risig igenväxningsskog söderut mot Näsby gård. I området pågår aktiva röjningsinsatser med syfte att återuppta hävden på strandängarna. Unga träd och videbuskage har delvis röjts bort för att skapa större öppna ytor. Samtidigt har de grövre träden frihuggits och här finns enstaka grova överståndare av främst ek och pil. I de sjönära delarna har röjningsarbetena inte kommit så långt och är finns fortfarande stora arealer med sjöstrandsnår.

I området häckar regelbundet igenväxningsskogsägare, rosenfink och sydlig gråsiska. Den stora potentialen ligger dock i områdets värde som övervintringsplats för sjö och strandängslevande insekter. Så samtidigt som man aktivt verkar för att öka arealen hävdad strandäng på sjöns östra sida skall man inte vara rädd för att spara vissa områden med sjöstrandsnår till fromma för olika småkryp.

9. *Aludden - Näsby gård – N2, S1, Å2*

Norr om Näsby gård finns ett större område med strandskog. Skogen domineras av första generationen klibbal och björk. Närmast sjöstranden finns en ställvis välutvecklad sumpskog av ask och klibbal. I den uppväxande strandskogen finns det ett antal kvarstående ekar, askar och pilar som minner om att området tidigare varit betydligt öppnare. Partiet närmast vägen ut mot Aludden betas och här har man gjort betydande röjningsinsatser. I betesfällan finns flera mycket stora pilar men även överståndare av andra trädslag som avenbok, björk och sälg.

Insatserna bör koncentreras på att hugga fritt de gamla träden, inte bara med 5 m lucka runt kronan!, utan helst så kraftigt att man skapar ett glest förband av solexponerade jätteträd. Samtidigt är det viktigt att man avsätter nästa generation jätteträd, inte minst av ek som har långsam tillväxt. För att kunna bibehålla en kontinuerlig förekomst av död ved i området bör man även avsätta jätteträd av mer snabbväxande trädslag som björk och pil. De gamla pilarna bör stabiliseras genom topphuggning.

Utifrån den därigenom friställda förekomsten av jätteträd – savannlandskapet – har man möjlighet att vilka delar av strandskogen som har förutsättningar att bilda slutna bestånd för fri utveckling. Ett sådant parti kan vara strandskogen innanför den stora lucka som finns i vassen nordväst om Näsby gård.

10. *Näsby fält snårskog – N3, S1, Å2*

Mellan Araslövssjön och strandskogen finns ett sjöstrandsnårparti med riklig förekomst av storvuxen gråvide insprängt bland vass och högörtspartier. Huvuddelen ligger på gammal sjöbotten men här finns även områden som tidigare utnyttjats som strandäng. I norr ansluter snårskogen mot de nyligen öppnade strandängarna vid Aludden. Det är därför rimligt att ytterligare arealer öppnas upp efterhand.

De södra delarna är betydligt smalare och ligger dessutom mer inklämda mellan högvuxen skog och sjön. Dessa partier kan med fördel lämnas för fri utveckling till fromma för rosenfink, gräshoppsångare och sydlig gråsiska.

11. *Parken vid Näsby gård – N2, S1, Å2*

Kring Näsby gård finns ett större parti med högstammig ädellövskog. Närmst sjön finnes ett parti med högvuxen askskog. Området norr om gården har tidigare varit park och inslaget av kulturpräglade trädslag är stort; här finns bl.a. syrén, fläder, en lindallé, hästkastanje, lundalm och grovvuxen tysklönn. Många av träden bär spår efter ingrepp i form av hamling och/eller tipphuggning. Flera av dessa träd har utbildade håligheter och Näsby park är det enda området på fältet där tillgången på hålträd är god. Mängden död ved är tämligen måttlig men området har stor potential för vedlevande insekter, inte minst som gårdens närmsta omgivning av allt att döma har haft trädkontinuitet.

I parken finns ett system med gamla kanaler och vallar på vilka finns planterat alléer och trädrader. Vallgravarna hyser en intressant flora med vattenstakra, vatenfräne och vattenblink. Stora delar av den gamla parken har lundartad flora, förvisso dominerad av kirskål men med inslag av skogsbingel och andra, mer ädla lundarter. Hagtorn och blommande kirskål är mycket viktiga födokällor (pollen) för många vedlevande insekter. Kombinationen av dessa växtarter, hålträd och död ved gör området mycket intressant. Många av de topphuggna träden är gamla och skröppliga. För att garantera fortsatt tillgång på värdefulla vedmiljöer i parken bör en del av de äldre träden återhamlas samtidigt som en del av de yngre träden nyhamlas. Stor försiktighet bör iakttagas vid återhamling av lind; vissa uppgifter tyder på en dålig överlevnad efter nyhamling.

Området tidigare historia som park är mycket intressant i sammanhanget. Förekomsten av ordentliga stigar och gångar gör att det finns goda möjligheter att skapa en kombination av en vild Engelsk park och ett arboretum. Hela tiden måste träden och deras värde ur naturvårdssynpunkt sättas i centrum. Genom att utgå från de gamla träden, huggar fritt dem och återhamla en del av dem, har man ryggraden i parken. Nästa steg är att snabbt välja ut nästa generation jätteträd och på olika sätt gynna deras tillväxt, och det på ett sätt som gynnar uppkomsten av håligheter och död ved. Människan har alltid haft en fascination över gamla och vackra träd och så länge man låter naturvårdsbiologer vara med och påverka utformningen av finns det goda möjligheter att kombinera höga naturvärden och söndagspromenader.

12. Näsby gård - Lerduvedungen – N2, S1, Å2

Från Näsby gård sträcker sig ett område stätt i snabb igenväxning söderut ner till parkeringsplatsen vid Lerduvedungen och Norra aldungen. Längst ner mot sjön dominerar ung klibbal, björk och storvuxna viden. På lite torrare mark sker en enorm föryngring av hagtorn och under slutet av maj är doften av blommande hagtorn i det närmaste bedövande. Tillgången på större träd är dålig men även här finns en hel del grov pil. De skogliga värden är små och mitt förslag är att man strävar efter ett savannartat beteslandskap, dominerat av buskformig hagtorn men med enstaka grova trädöverståndare, som binder samman skogen i Näsby park med dungarna i söder.

Efter att man röjt bland al, björk, viden och hagtorn skulle man kunna stängsla längs med vägen som leder ner till Lerduvedungen och därefter släppa in betesdjur.

13. Norra aldungen – PG, S1, -

Norra aldungen är en trivial klibbalskog planterad på en gammal sidvallsäng. Området saknar tydlig karaktär av sumpskog och får snarast betraktas som en plantering på frisk mark. Området dränerades fram till november 2000 genom ett stort dike ner mot Araslövssjön. Diket är numera igenlagt, men effekterna av detta syns fortfarande inte. För en bättre effekt borde diket läggas igen ända uppe i beståndskanten. På sikt kan de förhöjda vattennivåer ha en positiv effekt genom att beståndet utvecklas i riktning mot en mer genuin fuktskog.

På lång sikt vore det naturligtvis gynnsamt om beståndet kunde lämnas för fri utveckling, men i dagsläget har dungen inte sådana naturvärden att det kan anses vara omedelbart påkallat.

14. Lerduvedungen – PG, S1, -

En askdominerad dunge som betas tämligen hårt. Träden är relativt unga och dungen bär mycket tydliga kulturspår i form av planterad naverlönn, tysklönn och syrén. Uppslaget av yngre ask är rikligt och på sikt kan naturvärden öka. Områdets litenhet i kombination med ett betydande betetrycket och djurens skulande gör att den skogliga karaktären i stort sett saknas, den mest korrekta beskrivningen torde vara en risig och slyrik traddunge.

Södra Araslövssjön

Mellan Näsby fält och Araslövs gård finns stora våtmarksområden längs Araslövssjöns stränder och Helge å. Delar av områdena har lång kontinuitet som strandäng medan andra partier är torrlagda i samband med åtgärder i och runt Araslövssjön under 1930-talet. Som på så många andra strandängsområden har igenväxning och förbuskning varit ett stort problem under den senare delen av 1900-talet, och stora områden har varit och är fortfarande igenvuxna med videbuskage.

På de sankaste och mest svårbrukade områdena har hävden legat nere under lång tid och här har efterhand skapats stora partier med sjöstrandsnår.

15. Södra Araslövssjön – N2, S1, FU

Från Lerduvedungen sträcker sig ett stort område med sjöstrandsnår västerut över de norra delarna av Blackan upp mot Näsby gård. Stora delar av området var sjöbotten fram till 1930-talet varefter de torrlades i samband med att Helge å kanalisades. Efterhand som hävden upphört har det utvecklats mycket stora partier med kompakta gråvidebuskage omväxlande med högörtspartier. En sådan mosaik erbjuder alltid några partier med gynnsamt lokalklimat även om det är blåsigt och kallt i övrigt.

Erfarenheter från liknande områden söder om Krankesjön visar att denna typ av miljö kan vara mycket värdefull ur fjärlissynpunkt (Magnus Wedelin, muntligen), inte minst som *Salix* är det trädslag som är värdväxt för flest fjärlisar! En stor andel av de svenska växtsteklarna kan också knytas till *Salix*.

Ur fågelsynpunkt är området av stort värde. Här häckar regelbundet pungmes, gräshoppsångare, sydlig gråsiska och rosenfink. Nedhängande strandnära videsnår erbjuder dessutom goda miljöer för mal, något som har aktualiserats i samband med utplanteringarna av mal runt i Kristianstads Vattenrike.

På många håll är snårstrandskog av denna typ ett relativt snabbt övergående successionsstadium. I detta område är förutsättningarna för att det skall kunna konserveras genom regelbundna

högvattensflöden under vår och hösten mycket goda. Skulle videt sluta sig allt för mycket, så att det riskerar att utvecklas helt slutna bestånd, kan man överväga att med regelbundna intervaller röja upp små gläntor i beståndet.

Araslövs gård

På västra sidan av Araslövssjön finns endast ett område med sammanhängande skog. Området ligger som en smal remsa sydost om Araslövs gård, precis nedanför den gamla strandvallen. Att döma av äldre kartmaterial och skogens nuvarande utseende har det förmodligen kontinuerligt funnits träd och även sammanhängande skog i området. Min förmodan är att det funnits rader av grov ask, alm och pil i området. Det förefaller däremot inte som om strandskogen har någon kontinuitet på beståndsnivå; möjligtvis undantaget ett litet parti som visar tecken på skottskogsbruk.

Den delvis betade strandskogen gränsar i norr mot fina strandängsområden, något som är viktigt att ta hänsyn till i diskussionerna om skötsel och mål för området.

Min bedömning är att området i sin helhet har god utvecklingspotential ur flera aspekter. När det gäller vedlevande insekter gör närheten till ädellövskogen väster om Araslövs gård att det finns rimliga spridningskällor inom rimligt avstånd, samtidigt som det förmodligen funnits solexponerade grova träd i de närmsta omgivningarna under mycket lång tid.

Eftersom Kristianstads kommun äger i princip all skog på östra sidan av Araslövssjön och planerna på ett naturreservat är långt komna skulle ett säkerställande av skogen vid Araslövs gård innebära att naturvården på ett aktivt sätt kan vara med och styra landskapsutvecklingen i området. Det ger unika möjligheter att styra fördelningen av strandäng och strandskog i ett av landets mest intressanta våtmarksområden.

16. Araslövs gård S – N2, S2, FU

Längst i sydost, söder om diket som avvattnar de stora åkrarna i väster, finns ett parti med tämligen orörd klibbalskog. Beståndet är ungt men trots detta är förekomsten av död ved i form av högstubbar och lågor ganska god till följd av begynnande självgallring i beståndet. Beståndet skiljer sig tydligt från skogen norr om diket genom riklig förekomst av buskar och ett tätt och högvuxet fältskikt. Utanför beståndet sträcker sig ett område av täta videbuskage och vass ut mot Araslövssjöns strand. Förekomsten av rådjur är god.

Vid ett besök i oktober hittades täckvingar av en rödvingad knäppare av släktet *Ampedus* – rödrockar – en grupp av vedlevande skalbaggar som indikerar att området har en viss kvalitet.

Området tydliga karaktär av skog, i kombination med ett visst avstånd till närmsta hävdade strandängsområde och svåra brukningsförhållande ur skoglig synpunkt, gör att beståndet är väl lämpat av avsättas för fri utveckling. Målet bör vara en flerskiktad strandskog med rikt inslag av död ved.

17. Araslövs gård M – N2, S1, Å2

Närmast gården i sydost finns ett större parti med betad strandalskog. På Skånska rekognosceringskartan anges ett lite område med trädbevuxen mark i den nordligaste delen av området. Idag finns där inte många spår av äldre skog, men det norra hörnet är den enda delen av beståndet där klibbalen har välutvecklade socklar. Det finns även en rad med grov ask och alm precis i den gamla strandvallen och rekognosceringskartans markering kan därför likaväl ha avsett en mindre dunge av ädellövträd.

Beståndet befinner sig i ett mellanläge mellan skog och trädklädd betesmark. Fältskiktet och skogens allmänna struktur präglas mycket tydligt av betesdjuren (öppen skog utan högvuxen undervegetation). Däremot är krontäckningen allt för hög för att grässvålen skall hänga samman och trampskadorna är avsevärda, något som inte förbättras av framsipprande grundvatten i den västra delen av beståndet. Från skogen sträcker sig en stor sammanhängande betesmark ut mot Araslövssjön (även *Araslövs gård N* ingår i denna betesfälla).

Det finns några större lågor i området och en del av almen längs kanten av beståndet är utstämplad som almsjuk. Genom att noga barka almen kan man helt få bort almsplintborrharna – som lever i splinten som namnet anger – och därmed neutralisera trädet som smittkälla. Genom sådana insatser kan stammen och grövre grenar lämnas kvar i terrängen till fromma för vedlevande djur och växter, samtidigt som mängden riskavfall minskar kraftigt.

Skötseln av området bör inriktas på att förstärka intrycket av betad skog. Närheten till stora och välhävda strandängsområden gör att fri utveckling med påföljande utbredning av klibbal, björk och viden inte är någon rimlig lösning. Istället bör insatserna inriktas på att gallra bland klibbalen så att en slitstark grässvål utbildas, varigenom markens bärighet förstärks och betesdjuren lättare kan hålla undan lövuppslaget. Förmodligen kan mer än hälften av stammarna gallras bort utan att man på något väsentligt sätt förändrar beståndets nuvarande karaktär. En sådan gallring bör dock inte göras helt utifrån skogliga principer med en helt jämn spridning av stammarna över beståndet. Eftersom målet är ökat ljusinsläpp på marken är det att föredra om man kan ställa träden mera gruppvis samtidigt som man lämnar större gläntor/luckor i beståndet. Vidare bör man på ett tidigt stadium definiera en beståndsgräns ut mot strandängen, utanför vilken man håller helt träd och buskfritt.

Gallringen kan med lätthet kombineras med stubbhuggning av en del yngre klibbal, företrädsvis i den del av beståndet där det redan finns utbildade socklar.

Längs den gamla strandvallen finns möjlighet att på olika sätt gynna förekomsten av grövre ädellövträd, och kanske även att skydda askuppslaget mot bete för att garantera föryngring och rekrytering till beståndet.

18. Araslövs gård N – N2, S1, A1

Det norra partiet ostnordost om gården, utgörs i egentlig mening inte av skog utan består av två vinkelrätt stående trädrader. Klibbal dominerar men här finns även några stora pilar. Träden delar effektivt av betesmarkerna närmast gården med de närmare sjön samtidigt som trädraden i öst-västlig riktning delar av strandängarna längs Araslövssjöns västra strand.

I detta parti bör strandängsskötseln dominera och all vegetation av igenväxningskaraktär tas bort. Däremot skall man vara försiktig med de grova träden och mitt förslag är att de stora pilarna stabiliseras genom topphuggning/hamling samtidigt som man planterar en ny generation pil på lämpliga platser i de gamla fältgränserna.

Målet skall vara ett öppet beteslandskap med enstaka, låga solitärt stående träd. Åtgärderna bör inriktas på att hålla efter igenväxningen av klibbal samtidigt som man garanterar föryngringen av pil och andra önskade trädslag (eventuellt ask).

Längs Helge å väster om Kristianstad

Liksom längs Araslövssjöns stränder finns det stora områden med sjöstrandsnår längs Helge å väster om staden. Området har hävdats som strandäng under mycket lång tid och är finns ingen som helst skoglig kontinuitet. Skötseln av området domineras av omfattande röjnings- och restaureringsinsatser för att återställa de mycket värdefulla strandängsmiljöerna. Majoriteten av de kvarvarande sjöstrandsnåren står på mycket fuktig mark, där förutsättningarna för rationell strandängsskötsel är dåliga. Skötseln av området i stort kommer därför att vara en kompromiss mellan åtgärder för att förstärka strandängarnas värde och rent praktiska svårigheter när det gäller hävden. Det innebär att vissa delområden kommer att släppas till fri utveckling, medan aktiva röjningsåtgärder sätts in i vissa delar.

Större delen av området ingår i naturreservatet ”Isternäset” som fastställdes av Länsstyrelsen 26 mars 2001. Andra delar ligger som impediment mellan staden och de öppna markerna, respektive mellan soptippen och de öppna markerna. Området i sin helhet är kommunalt ägt och även om naturvärdena knutna till de igenväxande markerna inte är så höga är det önskvärt att man inom en relativt snar framtid överför de delar som inte ingår i reservatet till den kommunala naturvårdsfonden för att på så sätt skydda dem från framtida exploatering. När det gäller partierna på Härlövssidan kommer de att fungera som skydsszon mellan soptippen och industrimarken å ena sidan och Helge å och våtmarksområdena å andra sidan.

19. Isternäset – IG, NR, A1

På västra sidan av Härlövsängarleden utbreder sig ett parti med sjöstrandsnår på det som tidigare varit öppna strandängar. Som ett led av det fortsatta restaureringsarbetet av strandängarna bör detta bestånd snarast tas bort. En smalare remsa kan eventuellt lämnas längs vägen som bullerspärr. Kanske förstärkt med någon typ av vall eller plank då flera undersökningar under senare år, såväl i Uppland som i

Holland, har visat att buller har en negativ effekt på fågelfaunan och att det i princip bildas fågelfria korridorer längs större vägar till följd av bullerstörningar.

20. Kanalhuset – IG, S2, FU

På östra sidan av Härlövsängarleden finns ett stort parti med täta sjöstrandsnår. Det avgränsade området har tidigare varit en naturlig del av Isternäset, i samband med att man Härlövsängarleden upphörde kontakten mellan de olika delområdena. I samband med detta minskade hävden än mer och videbuskagen expanderade kraftigt. Närmast kanalhuset finns en mindre slättermark där man återupptagit hävden.

Kanalhusområdet får i nuläget ses som ett impediment där det ligger inklämt mellan staden och vägen. Som en följd av det utsatta läget är förutsättningarna för en rik förekomst av strandängsfåglar är dåliga. Icke desto mindre är återupptagen hävd på sikt förmodligen det bästa alternativet för området.

21. Härlövs snårskog – N3, NR, FU

På södra sidan av Helge å, mellan soptippen och ån, finns ett större parti med uppväxande videsnår. Marken är mycket sank och svårhävdad, vilket gör att man kan räkna med att sjöstrandsnåren är mer eller mindre permanentade i området. Videsnåren hänger på flera ställen ut över ån och i anslutning till detta finns det tillgång på lämpliga miljöer för mal.

Området överblickas från det nyanlagda Härlövsborgstornet och från den förbipasserande Linnéleden. Här häckar regelbundet flera igenväxningsgynnade fågelarter som pungmes, rosenfink och gräshoppsångare, under senare år har här även setts sydlig gråsiska.

22. Härlövs tegelbruksdammar – N2, NR, FU

Runt de gamla tegelbruksdamarna har efterhand etablerat sig rader med grov och högvuxen pil och klibbal. Många av träden har nått ansevärd ålder och mängden död ved i beståndet är stadd i snabb ökning. Områdets kanske största värde ligger i att det kan fungera som en del i en förbindelselänk mellan skogen runt Araslövssjön och skogen runt Hammarsjön.

Flera av de stora pilarna är i dålig kondition. För att garantera deras fortlevnad bör vissa av de högsta kronorna kapas samtidigt som återväxten av pil garanteras genom plantering. Hamlar man träden under östen kan man lägga grenarna i dammarna under vintern och sedan plocka upp planteringsfärdiga sticklingar till våren!

23. Härlövsborgs snårskog – IG, S3, FU

Söder och sydväst om platsen för gamla Härlövsborg finns en sänka med högrtsvegetation och glest stående videsnår. Området utgör delvis gräns mellan soptippen och åkermarken och bebyggelsen i väster och nordväst och lär därför komma att fungera som skyddszon under överskådlig framtid.

Naturvärdena är små men kan komma att förstärkas om man tar ett helhetsgrepp på strandmiljöerna längs södra sidan av Helge å.

24. Vilda systemens snårskog – IG, S2, FU

Som en pendang till Tivoliparken ligger den Vilda system på Helge ås västra sida. De sankt strandnära partierna som efterhand har vuxit igen med vass och viden utgör en viktig buffert mellan industriområdet på Långebro och staden. Läget är dock utsatt och förutom rika bestånd av gullstånds (*Senecio paludosus*) är de kända naturvärdena små.

Området bör lämnas för fri utveckling och därigenom även fortsättningsvis utgöra en buffert mellan stad och natur.

Hammarsjön

Områdena runt Hammarsjön är generellt sett flackare och mer öppna än stränderna runt Araslövssjön. Som en effekt av detta, i kombination med den lilla nivåskillnaden mellan havet och Hammarsjön, är det betydligt större områden som översvämmas runt Hammarsjön. En stor del av de strandängar som finns i Vattenriket ligger runt Hammarsjön och restaureringsarbetena har också koncentrerats dit.

Andelen igenväxningsmark är därför betydligt lägre och de skogspartier som trots allt finns runt sjön är därför tydligt koncentrerade till mycket blöta och svårhävade områden.

Stora mycket fuktiga områden finns mellan Hammarslund och Kvarnäs på sjöns nordöstra strand samt vid Norra Åsum på västra sidan. I dessa områden håller det på att etableras mycket spännande områden med strandskog. I övrigt är de strandnära områdena trädfattiga och den skog som finns utgörs huvudsakligen av små, isolerade dungar.

När det gäller Hammarsjön är gränsdragningen mellan skog och öppen mark en särskilt viktig fråga. Som en logisk förlängning av de stora insatser som gjorts för att restaurera strandängarna runt sjön bör man beakta skogen och dess värden ur ett landskapsperspektiv för att på så sätt kunna göra en vettig avgränsning av vad som skall vara öppen mark och vad som ska vara skog.

Hammarslund – Kvarnäs

På norra sidan av Hammarsjön finns ett stort område med sammanhängande skog som sträcker sig från Pumphuset vid Hammarslund till det gamla tegelbruksområdet vid Kvarnäs. Långt in på 1900-talet var de yttre delarna av området öppen sjö, idag dominerar starrängar med kraftigt uppslag av klibbal och viden. Såväl Skånska rekognosceringskartan som 1932 års ekonomiska karta visar på förekomst av skog längs de forna stränderna. I vilken utsträckning de olika delarna av området har skoglig kontinuitet är svårt att säga, men helt klart är att det finns skoglig kontinuitet på landskapsnivå och på sina håll – inte minst på själva Ekenabben – finns det trädkontinuitet på plats.

Förmodligen har skogen tidigare varit betydligt glesare och den karaktär av slutna sumpskog som området har idag är med största sannolikhet en sen företeelse. Stora delar av området är opåverkade av skogsbruk under de senaste 30 åren vilket gör att mängden död ved i beståndet är relativt stor och dessutom stadd i snabb ökning.

Förekomsten av ett stort antal jätteträd, i kombination med förmodad skoglig kontinuitet i området och beståndets avsevärda areal gör att området i sin helhet bör prioriteras i bevarandearbetet.

25. Kvarnäs södra – N2, S2, Å1

Runt de gamla lergravarna finns gott om grov al. I allt väsentligt rör det sig om första generationens skog så de skogliga naturvärdena är inte särskilt stora. Det är dock värdefullt om en så stor del som möjligt av de grova träden kan få utvecklas fritt.

De gamla ängsmarkerna visar fortfarande spår av en intressant, hävdgynnad flora och i områdets nordvästra del finns en bit äng som hävdats i sen tid. De stora värdena finns knutna till ängsfloran och skötseln av området bör därför inriktas på att skapa en trädrik och buskrik äng eller betesmark.

26. Kvarnäs norra – PG, –, – ; alternativt N3, S1, FU

I den östra delen av det sammanhängande sumpskogsområdet sköts skogen mera aktivt. Ett större bestånd med grov ask har nyligen gallrats, och det sker en hel del vedhuggning i de aldominerade delarna av beståndet. Från en liten åker i nordöstra hörnet av området löper ett väl underhållet dike genom skogen vilket gör att karaktären av sumpskog nästan helt saknas.

Till följd av de sentida avverkningarna och den aktiva dikesrensningen är de befintliga naturvärdena små och de kan troligtvis bevaras inom ramen för ett konventionellt skogsbruk med den hänsyn lagen kräver.

Samtidigt utgör området en del av ett stort sammanhängande al- och askdominerat skogsområde. Ur många aspekter vore det därför värdefullt att kunna åkerställa även detta område ur naturvårdshänseende.

27. Hammarslund sumpskogen – N1, S1, FU

Öster om Ekenabben finns ett stort område med sumpskog av mycket varierande ålder och utseende. Stora delar utgörs av första generationens askskog på vad som på 1930-talet var gammal sjöbotten. Självgallringen är mycket kraftig i beståndet och tillgången på kläna högstubbar är god samt stadd i snabb ökning. I områdena närmast järnvägen finns en hel del gammal och mycket grov pil. I dessa delar är sumpskogen mera högväxt och på de olika fastigheterna finns skog av vida skild karaktär. I de torrare partierna närmast järnvägen är inslaget av ask stort, medan klibbal dominerar på de blötare

områdena. I vissa partier har alen en tydlig sockelbildningen medan andra områden domineras av första generationens skog. Vissa partier bär spår av tidigare hävd, andra är enormt täta med stora mängder klena stammar. Även mängden död ved varierar kraftigt; de största volymerna utgörs av gamla pilar i vilka det bl.a. finns flera olika arter av vedlevande knäppare.

Området har en mycket stor utvecklingspotential – inte minst genom att det rör sig om ett stort sammanhängande område. Skogen bör snarast säkerställas och lämnas för fri utveckling.

28. Jättekarna – N1, S1, A1

Ekenabben har fått sitt namn efter den dunge med mycket grov ek som står längst ut på udden. Beståndet är klassat som nyckelbiotop med hänvisning till de grova träden. Förutom de riktigt gamla ekarna är det väl beställt med rekryteringen av nya jätteträd. Runt om i beståndet finns rikligt med ek av olika ålder och dimensioner. Med utgångspunkt från de grova ekarna bör man utvidga beståndet genom att inkludera de närliggande ekområdena för att på sikt öka antalet jätteträd.

De största ekarna är spärrkroniga vilket visar att de är uppväxta i en helt öppen miljö. Formen på de yngre träden visar att de är uppväxta i en mer sluten skogsmiljö. Beståndet är relativt nyligen gallrat men ändå alldeles för tätt. Mer än hälften av de klenare ekstammarna kan, och bör, huggas bort för att skapa en rejält öppen miljö med rejäl instrålning på stammarna. Samtidigt är det viktigt att man hugger fritt i kantzonen, d.v.s. tar bort de omgivande brynen, så att sol och vind får fritt spelrum in i beståndet. Det kraftiga uppslaget av buskar bör hållas tillbaka. Helst genom att man hägnar och låter beta området med nöt.

29. Ekenabben – N1, S1, FU

Området vid Ekenabben är skogligt sett mycket intressant. Centralt i området finns ett parti med gamla lergrovar i vilket det har bildats en mycket intressant aldominerad sumpskog med ett betydande inslag av ask och rikligt med död ved i form av grova högstubbar av främst björk och pil. I delarna närmast sjön sker ett mycket kraftigt uppslag av ask och här håller det på att utvecklas en tät, flerskiktad askskog. Även alm förekommer i beståndet, men almsjukan har gått hårt åt de gamla träden och almens andel minskar snabbt. I anslutning till den plats där danspaviljongen en gång låg finns ett parti med planterad tall och andra barrträd. Fågellivet är rikt och i delar av området finns en rik lundartad flora.

Närheten till Kristianstad gör att området är flitigt besökt. Tillgängligheten är mycket god då det i området finns en spångad naturstig som gör att besökare obehindrat kan röra sig genom sumpskogen. Askbestånden är något mera otillgängliga men även där finns stigar.

Området bör lämnas för fri utveckling.

Udden

Inklämt mellan motorvägen och Hammarsjöns norra strand ligger resterna av den gamla parken kring Helgenäs. Området är litet och störningarna från motorvägen mycket stora. På en vall leder en kombinerad gång- och cykelväg från Yllanområdet ner mot Ekenabben. Vallen avgränsar en smal zon med strandskog från den torrare skogen i parken. Tidigare har här funnits ett fågeltorn med utsikt över de norra delarna av Hammarsjön. Beståndet är viktigt ur ett landskapsperspektiv, främst genom att det bidrar till att det finns ett nästan sammanhängande bälte av skog runt Hammarsjöns norra del.

30. Parken – N2, S2, A2

Norr om gång-cykelvägen är intrycket av övergiven park starkt. Artrikedomen bland träden är god och här finns flera vidkroniga jätteträd. Tillgången på död ved och håligheter är god och utvecklingsmöjligheterna ur biologisk synpunkt får bedömas som goda. Det biologiska värdet ligger helt på de enskilda träden och med enkla åtgärder skulle man kunna gynna uppkomsten av en ny generation vidkroniga jätteträd. Det är av största vikt att man inte genomför någon generell städning av området.

31. Strandskogen – N2, S2, FU

Från båtplatsen vid Yllan och söderut längs Helge å strcker sig ett område med Strandskogen domineras av tämligen grov al, men här finns även ett stort antal grova pilar och en del hägg och hagtorn. Beståndet är helt oskött och allmänintrycket är lite stökigt. Mängden död ved är god och stadd i ökning samtidigt som beståndet har en spännande struktur. Den sammanlagda arealen är dock i minsta laget. Området bör lämnas för fri utveckling. Eventuellt kan man tänka sig att gallra fram siktluckor på sina ställen. Genom att helt enkelt fälla några träd och sedan låta dem ligga bidrar man direkt till att mängden död ved ökar utan att på något sätt inkräkta på tillgängligheten.

Hedentorp

Vid Stena Metalls anläggning längst i sydost på Hedentorps industriområde finns ett mindre parti med välutvecklad sumpskog. Beståndet delas av vägen ut till industrianläggningen så att det finns ett mindre, periodvis mycket fuktigt parti, väster om vägen medan huvuddelen av beståndet ligger på östra sidan av vägen. I väster gränsar beståndet direkt mot villabebyggelsen – något som man bör betänka när det gäller inriktningen på skötseln av området, i öster gränsar det mot Hammarsjöns vassar.

Området är helt trädlöst på Skånska rekognosceringskartan från tidigt 1800-tal medan det finns markerat ett flertal träd, förmodligen huvudsakligen pil, på den Häradsekonomska kartan från 1920-talet.

32. Helgedal – N2, S1, FU

Beståndet domineras så gott som helt av grov klibbal. Längs vägen finns dock några almar och spritt i beståndet hittar man enstaka askar. Längs det stora diket som avvattnar åkrarna mellan Öllsjö och Hedentorp finns en rad med grova pilar. Inne i beståndet finns några mindre diken. De omgivande buskmarkerna (viden, hagtorn och havtorn) har de senaste åren varit en säker uppehållsplats för flodsångare.

Beståndet börjar närma avverkningsmogen ålder. Trots detta är andelen död ved mycket liten, något som får mig att tro att skogen städas upp med jämna mellanrum. Att döma av äldre kartmaterial och den totala avsaknaden av sockelbildning i beståndet rör det sig om första generationens skog. Fältskiktet är högvuxet och domineras av älgört och jättegröe.

Ur naturvårdssynpunkt har beståndet en god utvecklingspotential. För att kunna realisera den potentialen bör området avsättas för fri utveckling, de mindre dikena inne i beståndet bör läggas igen samtidigt som vedhämtning och dumpning av trädgårdsavfall beivras.

Åsums norra ängar

Några hundra meter norr om fågeltornet vid Norra Åsum finns en mindre dunge med ung klibbal. I de gamla fältgränserna, låga stengården, står ett antal grova pilar. På äldre kartmaterial beskrivs området som helt trädlöst, något som stämmer bra överens med beståndets struktur och utseende. Konstigt nog finns inte heller pilarna med på 1932 års ekonomiska karta.

Dungen ligger mitt ute i ett område med öppna och välhävda strandängar.

33. Åsums norra ängar – N2, S2, Å2

Ett litet, nyetablerat bestånd med klibbal. Träduppslaget leder till att grässvålen löses upp och markens bärighet är mycket dålig inne i beståndet, med stora trampskador som resultat. Naturvärdena är helt knutna till de grova träden i dungen. Mängden död ved och mulm är riklig och det finns gott om spår av vedlevande insekter.

Alla pilarna bär spår av tidigare hamlingsbruk; för att stabilisera träden och öka deras resterande livslängd bör de snarast återhamlas samtidigt som nya träd planteras i anslutning till dungen. I samband med hamling av pilarna bör man gå in och gallra hårt bland klibbalen för att stärka grässvålen. Gallringen kan med fördel planeras så att dungen omfång och höjd minskar; med tanke på närheten till fina strandängsmiljöer kan man överväga att helt hugga fritt de gamla pilevallarna.

Åsumallet

Öster om Norra Åsum finns ett större sumpskogsparti. De norra delarna av området betecknas som trädbärande mark redan på skånska rekognosceringskartan medan större delen av det som numera är en ordentligt traddunge vid den tidpunkten var öppna kärr och ängsmarker. På skifteskartor från 1834 och 1854 saknas uppgifter om skog, icke desto mindre kan en del av marken ha varit trädbärande även vid den tidpunkten, särskilt som stora delar av den nuvarande sumpskogen 1932 beskrevs som bete på kärr.

Generellt sett dominerar öppna strandängar på Hammarsjöns västra strand. Åsumallet delar ganska effektivt av strandängsområdena i ett nordligt och ett sydligt parti. Det finns visserligen en smal zon med hävdad mark mellan allet och strandens vassbälte, men även där är uppslaget av al och viden kraftigt och zonen med öppen mark är inte så bred att det tillfredsställer mer kräsna öppenmarksarter som rödspov.

34. Åsumallet NO snårskog – IG, –, –

Mellan stranden och den slutna skogen i den nordvästra delen av Åsumallet har det efterhand bildats ett stort parti med sjöstrandsnår till följd av bristande hävd. Karaktären av igenväxningsmark är tydlig, men trots det är området intressant ur naturvårdssynpunkt på flera sätt. Fågelfaunan är rik och här finns goda miljöer för t.ex. gräshoppsångare och pungmes.

Närheten till välhävdade strandängar är såväl ett problem som en möjlighet. Å ena sidan leder förekomsten av uppväxande sjöstrandsnår till att slåttermarkerna blir inklämda och förlorar en del av sitt värde för öppenmarksfåglarna. Å andra sidan innebär en nära kontakt mellan strand, strandängar och videsnår att det finns gott om lämpliga övervintringsplatser för den marklevande faunan.

På sikt bör området buskröjas och åter hävdas som strandäng.

35. Åsumallet N snårskog – N3, S1, Å2

I den norra delen av Åsumallet, utanför den egentliga sumpskogen, finns ett komplext och intressant område som domineras av ungskog, men där betespåverkan är tydlig och där man i sen tid återupptagit slåttern på ett mindre äng i den östra delen. Förekomsten av död ved är god i delar av beståndet samtidigt som statusen på den öppna slåttermarken är god. Den framtida skötseln kan naturligtvis diskuteras; mitt förslag är att man strävar efter att uppnå en trädrik betesmark i huvuddelen av beståndet samtidigt som man bättrar på förutsättningarna för slåttern genom att öppna upp och släppa ner sol på ängen.

Röjning och gallring av träd- och buskskitet är nödvändigt för att behålla en slutna grässvål. Sådana åtgärder skall under inga villkor genomföras på ett skogsmannamässigt vis med jämnt utspridda stammar över hela beståndet. Istället skall man med utgångspunkt från befintliga naturvärden i trädskiktet skapa ett luckigt bestånd med en mosaik mellan öppna gräsdominerade ytor och mer slutna partier med träd och buskar. Enstaka större träd kan med fördel friställas i solexponerade lägen.

36. Åsumallet N – N2, S1, FU

Den största arealen sammanhängande sumpskog finns i den norra delen av beståndet. Första generationens askskog dominerar starkt men i den sydvästra delen av området, strax söder om vägen ner till strandängarna, finns ett parti där sockelbildningen är tydlig. I kanterna finns en mindre mängd ask. Inne i beståndet finns en del mycket fuktiga partier som helt domineras av bladvass. Det är denna del av beståndet som anges som trädbärande på skånska rekognosceringskartan och som möjligen kan ha trädkontinuitet.

Karaktären av sumpskog är tydlig. Fältskiktet som domineras av älgört och andra högrörter är välutvecklat. På sina håll är självgallringen kraftig och mängden död ved i beståndet ökar därför snabbt.

Området bör lämnas för fri utveckling. Med tanke på beståndsåldern är förutsättningarna mycket goda för att man inom snar framtid kommer att få en strukturellt mycket värdefull sumpskog.

37. *Åsumallet rikskärr – N1, S1, Å1*

Mitt i Åsumallet finns ett större parti med trädrika betesmarker. I den sydvästra delen finns en nyligen hamlad pilrad och rikligt med hagtorn liksom ett parti med ordentligt betad alskog. Öster om pilarna finns ett stort öppet, men otillräckligt hävdad, område med rik och intressant flora. De floristiska värdena är sådana att föryngringen av al ut på de öppna markerna med alla medel bör hållas efter. Den begynnande sumpskogen bör överföras till öppen mark med betydligt högre hävdstatus än vad området har idag.

I rikkärrret finns gulyxne *Liparis loeselii* och kalkgrynssnäcka *Vertigo geyeri* som båda är listade i habitatdirektivet.

38. *Åsumallet C – IG, S2, Å2*

I de fuktigare centrala delarna av Åsumallet finns ett större område med igenväxningsvegetation mellan de två partier som fortfarande till viss del hävdas med betesdjur. I den sydvästra delen av området finns vad som börjar likna alsumpskog medan huvuddelen domineras av viden och sjöstrandsnår.

Området befinner sig i ett mellanläge rent skötselmässigt. För att optimera naturvårdsnyttan bör man göra en mer noggrann skötselplan där man avgränsar vilka områden som skall vara skog och vilka delar som bör öppnas upp och återställas för att gynna floran.

Rent generellt anser jag det vara viktigt att man skapar en förbindelse mellan de skogsdominerade norra och södra delarna av Åsumallet. Denna förbindelse kan dock med fördel göras tämligen smal samtidigt som man ställer fritt en del större träd ute på den öppna marken så att även om man inte har någon direkt och bred korridor med skogsmark ska det finnas ordentligt med träd som binder samman de båda delarna av allet.

39. *Åsumallet M – N2, S1, Å1*

Längs vägen som leder ut mot slåttermarkerna öster om allet finns en stor beteshage med mycket varierad struktur och topografi. Här finns en mosaik av dungar med grova träd, helt öppna betesmarker, små grunda vattensamlingar och områden med stark föryngring av al och täta buskage av olika viden. De öppna markerna har potentiellt höga naturvärden i form av en rik markfauna och intressant flora.

Igenväxningen har på sina ställen nått långt, men området kan fortfarande inte karaktäriseras som skog. Med tanke på områdets struktur, närheten till fina strandängsområden och att förbuskningen inte är irreversibel bör man sätta in kraftiga röjningsåtgärder för att begränsa träduppslaget. Röjningarna bör koncentreras till de välhävdade partierna längs vägen och till östra delarna av området för att på så sätt anknyta till de befintliga strandängsmiljöerna. Större dungar med uppvuxna träd sparas. I sydväst finns ett stort område där förbuskningen är mycket kraftig, och som därför förmodligen är mycket svårhävdad och bör lämnas för fri utveckling.

Det är mycket viktigt att man upprättar en noggrann plan för röjningarna så att både skogs- och öppenmarksintressena tillgodoses.

40. *Åsumallet SV – N3, S2, FU*

Mellan de båda stora dikena i områdets sydvästra del finns ett område med huvudsakligen ung alskog. Längst i söder finns ett parti med lite äldre, men ändå första generationens, alskog. De befintliga naturvärdena är ganska små, men här finns en betydande utvecklingspotential. Inte minst med tanke på värdet av stora sammanhängande sumpskogspartier.

Området bör avsättas för fri utveckling.

41. *Åsumallet S – N2, S1, Å1*

Ask dominerar i den östra delen medan alen är mer talrik längre åt väster. Längst i sydöst finns ett mindre område som fortfarande betas aktivt, men rent allmänt sett är igenväxningen kraftig. Trots detta syns de gamla gårderna runt ängarna fortfarande tydligt och på flera ställen finns kvarstående pilar i de gamla fältgränserna.

Den betade delen av skogen bör gallras för att stärka grässvålen. De äldre träden bör huggas fritt och återhamlas. I samband med detta skulle jag gärna se att man gick in och öppnade upp några av de

gamla gärdena som nu är igenväxta för bete. En intressant tanke är att nyhamla en del av asken i området för att på så sätt kombinera förekomsten av grova träd och öppna solexponerade marker.

De mer aldominerade partierna bör lämnas för fri utveckling.

42. *Åsumallet SO – N3, S2, FU*

I direkt anslutning till Hovby ängar finns ett stort, mycket fuktigt område stätt i kraftig igenväxning. Förutsättningarna för hävd av området är förmodligen dåliga, men bör utredas mera noggrant.

Området har inte mycket till skog så på sitt sätt är det helt öppet om man väljer att avsätta det som ett utvecklingsbestånd och lämna det för fri utveckling, eller om man väljer att röja och därmed överföra området till öppen mark.

Kavrö

Området vid Hammarsjöns utlopp har historiskt varit mycket skogfattigt. På Skånska rekognosceringskartan finns dock angivet en liten kulle med träd. Kring 1930 har omfånget minskat kraftigt och det är bara på backens norra sida som det finns kvar träd. Fortfarande finns rester av denna dunge kvar som ett parti med grova ekar med snabbt tätande undervegetation.

Den sumpskog som finns i området är av sent ursprung. Huvudsakligen handlar det om igenväxning på de blötaste och mest svårhävdade markerna. De skogliga värdena är därför små. Förutsättningarna finns för att det på sikt skall kunna utvecklas rejäla sumpskogspartier i området, men i nuläget är de skogliga naturvärdena små.

43. *Kavrö N – N3, S3, FU*

Längst ut mot sjön finns stora buskområden med täta videbestånd. Igenväxningen är kraftig och buskmarkerna expanderar snabbt i omfång. På några få ställen, främst längs den östra åfåran, finns partier med större klibbalar och jolster och det sker därför en sakta övergång mot skog i dessa partier. Någon egentlig skog finns dock inte i dagsläget.

44. *Kavrö SV – PG, –, –*

Beståndet består av ung, nygallrad första generationens skog dominerad av björk och klibbal med ett betydande inslag av jolster och buskformade viden. Området är fuktigt och fältskiktet domineras av högvuxna örter – t.ex. älgört och svärdsilja – och starr. Till följd av den nyligen utförda gallringen är naturvärdena små.

Beståndet ligger insprängt mellan några fina och välhävdade strandängar vilket gör att man bör överväga möjligheterna att överföra det till öppen mark för fågellivets skull.

45. *Kavrö SO – PG, –, –*

Denna dunge består av av ung, första generationens skog dominerad av klibbal och björk. Skogen är inte gallrad vilket gör att det sker en viss självgallring i beståndet och här finns ett visst inslag av klen död ved. Området är fuktigt och fältskiktet domineras av högvuxna örter – t.ex. älgört och svärdsilja – och starr.

Beståndet ligger insprängt mellan några fina och välhävdade strandängar vilket gör att man bör överväga möjligheterna att överföra det till öppen mark för fågellivets skull.

46. *Kavrö ekdunge – N2, S1, Å1*

Till hälften dold på norra sidan av en kulle norr om vägen ligger en liten och smal dunge med äldre ekar. Dungen har lång kontinuitet som lund och här finns en av få lokaler för blåsippan på Kristianstadsslätten. Träden står hårt trängda mellan åkrarna samtidigt som marken delvis används som uppställningsplats för halm och olika jordbruksredskap. Överhuvudtaget rör det sig om ett parti som karaktäriseras av ohävd.

Området borde klassas som nyckelbiotop samtidigt som man kommer överens med markägaren om röjning och framtida skötsel. Det kan inkludera nyplantering av ek och etablering av skydds-zoner för att minska gödningspåverkan på fältskiktet.

Kavrö – Yngsjö

Svarta sjö – Aletäppet

På platsen för det som för 200 år sedan var Svarta sjö har det under 1900-talet utvecklats ett betydande träskområde. Runt stränderna kring den gamla sjön finns fina sumpskogsområden med lång trädkontinuitet. Såväl på Skånska rekognosceringskartan som på 1932 års ekonomiska karta anges stora delar av området som skog/trädbevuxen mark. Kulturspåren i skogen är dock många och av allt att döma har skogen tidigare haft ett betydligt öppnare utseende och min misstanke är att man bedrivit skottskogsbruk på vissa områden, medan andra områden varit trädklädda slätter- och betesmarker.

Efterhand som sjön vuxit igen har skogen etablerat sig allt längre ut i området och idag är det mycket små områden som inte är skog, eller på väg att bli skog. I Skogsvårdsstyrelsens sumpskogsinventering klassificeras all trädbevuxen mark som sumpskog. I området finns bestånd av många olika åldrar och av vitt skild karaktär. I söder finns ett område som fortfarande betas och där mosaiken mellan skog och öppen mark är mycket intressant. Andra partier är rakstammiga med tydlig skogskaraktär. Centralt längs östra sidan av området finns ett område klassat som nyckelbiotop som utmärker sig genom trädens krokiga stammar. Längst i öster finns ett mindre ”Objekt med naturvärden” enligt skogsvårdsstyrelsens nyckelbiotopsinventering. Som vanligt har man från skogsvårdsstyrelsen huvudsakligen sett på förekomst av signalarter vid bedömningen, och inte alls tittat på skogens struktur som anvisningarna för nyckelbiotopsinventeringen säger. Tyvärr gör detta att deras värdering generellt sett är alltför låg.

Generellt sett är tillgången på död ved i form av högstubbar och lågor god i området. Detta i kombination med den historiskt sett långa förekomsten av skog i området gör området i sin helhet mycket värdefullt ur naturvårdssynpunkt.

47. Svarta sjö NV – N2, S2, FU

Nordväst om Svarta sjö finns ett mindre område med avverkningsmogen alskog. Beståndet avviker tydligt i ålder och struktur från områdena österut. Intressant nog rör det sig om ett parti som anges som skog på Skånska rekognosceringskartan. Däremot finns där inga markeringar för vare sig skog eller träd på 1930-talets ekonomiska karta.

Området bör avsättas för fri utveckling.

48. Svarta sjö N – N2, S2, FU

Ett stort område med ung och medelålders alskog. Att döma av äldre kartmaterial har den norra sidan av Svarta sjö beskogsats under andra halvan av 1900-talet och utifrån beståndets utseende finns det inte mycket som talar emot den slutsatsen. De norra, inre delarna av beståndet börjar uppnå tydlig sumpskogskaraktär vilket gör att området inte riktigt kan betecknas som ett rent utvecklingsbestånd.

Området bör avsättas för fri utveckling.

49. Svarta sjö O – N3, S2, FU

På den östra stranden finns ett stort parti med glen gallringsskog av klibbal. Beståndets låga ålder gör att naturvärdena inte är särskilt stora. Det stora värdet ligger istället i möjligheterna att kunna få en sammanhållet sumpskogsområde runt hela Svarta sjö.

Området bör avsättas för fri utveckling.

50. Svarta sjö SO – N1, S1, FU

Ett mindre område med grova träd sydost om Svarta sjö som av skogsvårdsstyrelsens inventerare betecknats som ”Objekt med naturvärde”. Beståndet har stått ogallrat länge vilket gör att tillgången på död ved är god. Här finns noterad flera kärllväxter som är typiska för lite glesare, ljusöppna skogar på frisk till fuktig mark, t.ex. kärffibbla, storrams och ormbär.

Beståndet gränsar direkt mot ett område med förmodad skoglig kontinuitet vilket gör att det bör prioriteras i bevarandearbetet. Fri utveckling.

51. Svarta sjö S – N1, S1, FU

Mitt på södra sidan av gamla Svarta sjö ligger ett litet skogsparti som förmodligen har skoglig kontinuitet. Området anges som skogklätt såväl på Skånska rekognosceringskartan som på 1930-talets ekonomiska karta. Södra delen av beståndet utgörs av tät avverkningsmogen klubbalskog, i den norra delen är inslaget av björk betydligt och tillgången på död ved är mycket god. Av allt att döma är detta den mest ursprungliga och minst påverkade delen av skogen runt Svarta sjö.

Området har potentiellt mycket stora naturvärden, inte minst genom att det är det enda partiet runt Svarta sjö som man på goda grunder kan förmoda ha varit oavbrutet skogklätt genom de senaste 200 åren.

Området bör skyddas och skogen avsättas för fri utveckling.

52. Svarta sjö SV – N3, S2, FU

Runt den sydvästra delen av Svarta sjö finns ett större område med sumpskog av al och ett mindre parti med ask. Större delen av skogen är ung, men på några platser finns inslag av grövre alar. Till följd av skogliga ingrepp är tillgången på död ved inte särskilt god, undantaget en viss självgallring av björk i klena dimensioner i de östra delarna.

Trots beståndets unga medelålder är karaktären av sumpskog tydlig. Förutsatt att man tar ett helhetsgrepp när det gäller skyddet av sumpskogen i området ska detta bestånd definitivt ingå. Området bör avsättas för fri utveckling.

53. Kvinneholme – N2, S1, FU

På den långsmala ö som går mellan Helgeåns huvudfåra och den numera snabbt igenväxande östra fåran finns ett bestånd med medelålders alskog. Området är orört och bildningen av död ved är snabb. Karaktären av sumpskog är tydlig och utvecklingspotentialen mycket god.

Området bör avsättas för fri utveckling.

54. Aletäppet N – N2, S2, FU

Ett parti med avverkningsmogen alskog. I den norra beståndsgränsen finns en rad med mycket grova alar. Skogen ser generellt sett skött ut och inslaget av död ved är litet. Den djupa bevattningskanalen i södra delen av beståndet gör dessutom att man får en viss dikningseffekt.

Områdets värde ligger i beståndets höga ålder och förekomsten av flera mycket grova alar. Kunde vattennivåerna återställas finns här ett spännande utvecklingsbestånd. Området bör avsättas för fri utveckling.

55. Aletäppet C – N1, S1, FU

Ett stort område med äldre alskog. Karaktären varierar kraftigt mellan olika delar av området; i den södra delen finns en betydande sockelbildning som tyder på stubbhuggning, medan de norra delarna utmärks av krokväxta stammar som ger den delen av beståndet ett pressat, kustnära utseende. Gemensamt för alla delområdena är en rik tillgång på död ved och en typisk sumpskogskaraktär. Även i denna del är kulturspåren i form av låga stengården och spår av grunda diken rikliga.

Längs den norra kanten leder en djupt nedgrävd kanal vattnet in till ett vattenuttag för bevattning av åkermarkerna i öster. Dikningseffekterna är tydliga på omgivande skog, och med tanke på de höga naturvärdena i angränsande delar av beståndet bör man överväga att lägga igen kanalen.

I de västra delarna är skogen betydligt yngre och glesare, men även här finns insprängt enstaka grova exemplar av pil, jolster och klubbal. Den glesa skogen erbjuder fantastiskt fina häckningsmiljöer för pungmes.

Detta parti utgör själva den skogliga kärnan i Aletäppet och bör därför ges högsta prioritet i bevarandearbetet. Området har tidigare betats men under senare tid har betesdriften upphört och skogen har idag en sådan karaktär att den bör lämnas för fri utveckling.

Det är viktigt att man inte splittrar upp beståndet genom att prioritera de olika delarna olika i bevarandearbetet. Det rör sig om ett sammanhängande bestånd, låt gå med lite olika hävdstatus, men säkerställandet bör omfatta de tre södra delområdena av Aletäppet samt Kvinnö holme då dessa områden tillsammans utgör en skoglig helhet.

56. *Aletäppet beteshage – N1, S1, Å2*

Ett parti betad skog med rik förekomst av död ved i form av högstubbar och lågor. Den tidigare hävden i området syns i form av rester av grunda diken och låga stengärden längs vilka de äldsta träden står. Betesfällan innefattar även flera öppna områden och mosaiken av öppen mark och skog gör partiet mycket intressant. Mitt i områden går en djup kanal från den nästan igenväxta östra åfåran in genom skogen. Kanalen används som vattentäkt för omfattande bevattning av de torra sandjordarna i öster. Den djupt nedgrävda kanalen fungerar naturligtvis också som ett dike vilket gör att skogen är något torrare än vad man skulle förvänta sig.

Området har potentiellt mycket stora naturvärden som bör bevaras genom fortsatt betesdrift. En viss försiktig gallring kan gynna uppkomsten av en starkare grässvål i området, men fällda träd får då under inga omständigheter tas ut ur beståndet.

57. *Aletäppet S – N2, S1, Å2*

Längst i söder finns ett område med gallringsskog av klibbal, från vilket en lång och smal albård sträcker sig söderut längs ån. Inne i den norra delen av beståndet finns spridda små dungar och enstaka träd med betydligt högre ålder och det som en gång var en glest trädbevuxen ängs- eller betesmark håller idag på att utvecklas till ett rejält sumpskogsbestånd. Till följd av skogens låga ålder är tillgången på död ved låg och beståndet har i nuläget små naturvärden. Det största värdet ligger i de direkta kontakterna med betydligt mer värdefulla bestånd och de goda utvecklingsmöjligheterna.

Mot norr gränsar området mot ett parti med betad sumpskog och i öster mot öppna strandängar. Det vore önskvärt att skapa ett sammanhängande betesfälla av de två södra områdena för att på så sätt bibehålla mosaiken mellan öppna och skogsbevuxna områden. En viss gallring skulle kunna tillåtas i beståndet för att stärka grässvålen, men vedtäkt och allt annat uttag av virke ur området ska undvikas.

Vramsåns mynning

Mellan Vista gård och Vramsån finns stora låglänta områden. Fram till 1775 låg stora delar av området under vatten, i samband med kanalisering och utgrävning av Helge å har vattennivåerna gradvist sänkts. I stora drag hade området fått sitt nuvarande utseende i början av 1900-talet. På den ekonomiska kartan från 1932 anges för första gången förekomst av träd på platsen för det som nedan kallas Vista ale. I takt med att hävdens intensitet har minskat har igenväxningen tilltagit och förutom ett yngre albestånd finns här stora områden med sjöstrandsnår.

Längs Helge å har det på flera ställen etablerats smala trädbestånd. Ålder och trädslag varierar kraftigt till följd av skillnader i hävd och fuktighet, d.v.s. huruvida träden växer uppe på en vall eller direkt i strandkanten. Med tanke på de omfattande vattensänkningar och den kanalisering som har drabbat Helge å under de senaste 200 åren lär inga av bestånden ha skoglig kontinuitet.

58. *Vista snårskog – IG, –, –*

Söder om Vista gård finns ett stort och mycket fuktigt område som ej hävdats på lång tid. Området domineras av tuvtäteläng och stora videbuskage. De igenväxande markerna är en utmärkt miljö för gräshoppsångare och andra igenväxningsgynnade fågelarter.

På längre sikt är det önskvärt att man utreder förutsättningarna för att återskapa strandängsmiljöerna i området. Videbuskagen bör tryckas tillbaka så att man får ett område av skog och sjöstrandsnår i områdets västra delar, medan de mer ånära delarna hävdas genom bete eller slätter.

59. *Vista ale – N2, S2, Å2*

I den västra delen av det stora strandängsområdet kring Vramsåns mynning finns ett relativt ungt albestånd. Trots de relativt kläna dimensionerna är självgalringen kraftig och tillgången på död ved i form av kläna högstubbar är mycket god i delar av beståndet. Delar av beståndet betas fortfarande, men efterhand som krontäckningen tilltagit har grässvålen blivit allt svagare och under blöta förhållanden är bärigheten dålig. Det är därför önskvärt med en naturvårdsinriktad gallring i den betade delen. Gallringen bör ha två mål; dels att öppna upp beståndet så att grässvålen bibehålls och

dels att skapa en mera ljusöppen miljö, något som gynnar uppkomsten av grova, vidkroniga träd. I samband med gallringen är det viktigt att alla hålträd och all död ved sparas.

60. Vramsåns mynning – N2, S3, FU

Längs Helge ås västra strand söder om Vramsåns mynning finns en bård med al, björk och pil. Vissa av träden har nått ansevliga dimensioner och lokalt finns en hel del död ved. De stora pilarna ger ån en mycket speciell inramning; åker man båt på ån känner man sig på flera håll förflyttad till Centraleuropa.

Dessa trädbårder har ett stort potentiellt värde då de knyter samman områden med mer sammanhängande skog i de södra delarna av Vattenrike. De enskilda beståndens öde bestäms i ett landskapsperspektiv där strandängsskötseln bör ha första prioritet. I de fall det är möjligt bör dessa bårder av träd lämnas för fri utveckling – eventuellt kompletterat med plantering av pil för att säkra förekomsten av trädslaget. Ett alternativ till att helt avverka träden är en kraftig topphuggning/hamling. På så sätt kan man behålla träden, och därmed den döda veden, i landskapet samtidigt som man begränsar de negativa effekterna man har av högväxta trädridåer på fågellivet.

Pulken

Mellan Helge å och Graften finns ett område med sumpskog runt det som en gång var öppna vattenytor runt Yngsjösjön och de gamla åfåror. Huvuddelen av skogen är förstagenerationsskog, men längs stränderna och fältgränserna finns gott om betydligt äldre alar och pilar, varav många med högt naturvärde. Att skogen har utvecklats runt en kärna av äldre träd gör att naturvärdena är betydligt större än om det varit frågan om ren ungskog.

Längre västerut finns ett par små dungar ute på de i övrigt öppna strandängarna.

61. Yngsjön N – N3, S2, FU

Den östra delen av beståndet domineras av första generationens askskog med ett visst inslag av hägg. Uppslaget av ask är påfallande stort och förmodligen kommer askens andel i beståndet att öka betydligt i framtiden. Förmodligen har det att göra med att den ur betessynpunkt betydligt osmakligare alen har kommit i en första våg och att asken inte kunnat etablera sig förrän efter att skogen slutit sig och betestrycket gått ned. I de fuktigare delarna är inslaget av vide stort och i de södra delarna av beståndet ökar karaktären av sjöstrandsnår.

Skogen är ung och naturvärdena små. Enda undantaget utgör en rad med grov al längs med betesmarken i områdets västra del. De gamla träden har gott om håligheter och förekomsten av död och döende ved är god.

62. Yngsjön NV – N2, S2, FU

I betesmarkens södra del och längs det som en gång var stränderna av förbindelse mellan Yngsjösjön och Graften finns gott om äldre träd, främst klibbal men även en hel del pil. Många av alarna bär spår efter tidigare avverkningar, t.ex. är förekomsten av socklar god. I de västra delarna av beståndet ökar inslaget av ask och föryngringen av ask är tämligen god, även om betestrycket från fr.a. älg är betydande.

Tillgången på biologiskt värdefulla träd är god och delvis stadd i ökande. I den södra delen av beståndet har man ganska nyligen gallrat alen. Med tanke på den goda tillgången på äldre träd vore det av stort värde om man kunde avsätta området för fri utveckling.

63. Pulken O – PG, –, –

En liten dunge med ung klibbal ute i betesmarken. Tät grässvål och homogen åldersstruktur. Kan med fördel avvecklas till förmån för de öppna strandängarna.

64. Pulken V – N2, S2, A2

Gränsande mot Helge å finns ytterligare en liten aldunge ute i den stora betesmarken. Beståndet är betydligt fuktigare än Pulken O. Träden mer olikåldiga och här finns ett tätt buskskikt med hagtorn och nypon. Mängden död ved är tämligen liten, men förutsättningarna för nybildning är goda.

Området ligger tvärs över ån från Sjalaholmarna räknat och ur naturvårdssynpunkt bör det hanteras som en del av Egeside. En viss gallring för att bibehålla grässvålen samtidigt som man gynnar uppkomsten av solbelysta grova träd.

Strukturellt varierade dungar med död ved och mossbelupna stammar i nära anslutning till öppna strandängsmiljöer är mycket värdefulla som övervintringsmiljöer för marklevande insekter och andra smådjur. Denna dunge har mycket stor potential ur den aspekten.

65. Höstholmen S – PG, –, –

Längs öns södra sida finns en remsa med högvuxen, björkdominerad strandskog. Skogen står på fast botten och trots närheten till ån saknas varje spår av sumpskogskaraktär. Ön utnyttjas som rastplats för båt- och kanotburet friluftsliv vilket kan vara en bidragande orsak till de mycket små mängderna död ved i beståndet.

66. Höstholmen N – N3, S3, FU

På den nordvästra delen av Höstholmen dominerar en fin strandskog av klibbal. Beståndet är fuktigt och tämligen glest, men här finns flera grova alar och ett betydande inslag av död ved. Inga kända naturvärden, men strukturellt intressant och dessutom en viktig förbindelselänk mellan skogen norr om f.d. Yngsjön och skogen i Egeside.

67. Höstholmen C – N3, S3, FU

På de centrala, lite fuktigare delen av ön har björkskogen svårt att få fäste och här finns en zon med sjöstrandsnår mellan björken och de stora vassområdena i f.d. Yngsjösjön. Träskkänslan är påtaglig och här finns goda miljöer för rosenfink, gräshoppsångare och pungmes.

Egesideområdet

Efter att den grunda Yngsjösjön drastiskt sänktes år 1775 bildades stora sankområden på den gamla sjöbotten. Dessa områden utnyttjades inledningsvis som sidvallsängar men efterhand som man kunde undvara höet upphörde den arbetskrävande slåttern. Som ett resultat av detta hade hävden av ängsmarkerna i stort sett upphört under 1930-talet. Sedan dess har området varit stätt i igenväxning och av de fuktigaste sidvallsängarna har det idag blivit stora hav av bladvass och viden samtidigt som de lite torrare områdena övergått till sumpskog av al och björk. Under den senare delen av 1900-talet har det bildats ett stort träskområde med omväxlande sumpskog, snårskog och stora vassbälten.

Huvuddelen av skogen i Egeside är således ganska ung. I delar av området finns det dock partier som av allt att döma har skoglig kontinuitet. Mest iögonfallande är det kring f.d. Egeside gård och Sjalaholmen där det finns två bestånd med jätteträd, främst ek men även alm och ask. Men det finns även sumpiga partier som verkar ha varit kontinuerligt skogsbeklädda – på östra sidan av Ilegrop (Ahlängarna på den geometriska karta som upprättades över Yngsjö 1752-1753) och vid Glasbacken i områdets sydvästra del. Lite udda är förekomsten av resliga tallar på sandig mark inne i de södra delarna av träsket. Förmodligen finns det rester av äldre dyner även ute i träsket på vilka en fastmarksvegetation har kunnat utvecklas under en ganska lång tid.

Delar av det gamla fastmarksområdet runt Yngsjösjön kan ha burit enstaka träd, t.ex. längs åstränderna, även under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet då landskapet generellt sett beskrevs som helt öppet. Helt klart är i vart fall att skogen expanderade under 1800-talet, och i början av 1900-talet var arealer trädklädd mark avsevärt mycket större än 100 år tidigare. Expansionen fortsätter än idag och efterhand kommer än större arealer att övergå till skog. Huvudsakligen är det klibbalen som expanderar på de fuktiga markerna men på de gamla ängsmarkerna längs Helge å dominerar uppslag av björk.

Skogen inom det som benämns Egeside sjö på Gröna kartan är kraftigt påverkad av dikning. I de delar som är så pass torra att det går att bedriva skogsbruk är spåren efter avverkningar tydliga och på ett par ställen finns spår av synnerligen misslyckade försök att odla gran.

68. *Själalholmarna – N1, S1, Å1*

I norra kanten av Egeside f.d. sjö finns en större beteshage med ett imponerande ekbestånd. Äldre kartor visar på lång skoglig kontinuitet i området, något som förekomsten av ett fyrtiotal månghundraåriga ekar är ett ganska handfast bevis på! Flera av de grova ekarna är hårt trängda av uppväxande al och det är nödvändigt med en snabb bortgallring av dessa för att gynna de gamla träden. I beståndet finns ett mindre antal medelålders ekar som bör frihuggas. Förmodligen är det inte tillräckligt för att klara förekomsten av ek på lång sikt, utan man får nog ta till aktiva åtgärder i form av plantering för att klara återväxten. Ekbeståndet är av någon outgrundlig anledning enbart klassat som ett område med höga naturvärden i Skogsvårdsstyrelsens nyckelbiotopsinventering.

I betesmarken finns flera rader med solexponerade, grova alar. Här finns flera döda och döende träd och tillgången på grov död ved är god. I de delar av betesmarken som under 1900-talets början var upplöjda till åker finns rikligt med nypon och hagtorn, vars blommor är viktiga pollenkällor för många vedlevande insekter. Området entomologiska värden är inte undersökta, men här finns en betydande potential när det gäller vedlevande insekter. Det är därför av största vikt att de döda alarna inte städas bort.

I östra delen av betesmarken, ner mot ån, finns ett område med betydligt högre krontäckning. Här dominerar äldre al, varav flera har stora socklar och uppvisar tydliga tecken på att ha varit stubbhuggna.

I anslutning till platsen för Egeside gård finns ytterligare ett bestånd med jätteträd – ek, ask och döende almar. Även detta bestånd är trängt av uppväxande ungskog och en viss röjning och gallring är nödvändig för att gynna de grova träden.

69. *Egeside NV – N1, S1, Å1*

Tolebäcken kommer uppifrån Borrestad på Linderödsåsen och avvattnar stora områden med jordbruksmark på sin väg ner till Egeside. Huvuddelen av vattnet förs mot OSO genom de centrala delarna av Egesideområdet. En del av vattnet leds åt NNO genom en kraftigt rätad och djupt nedgrävd kanal i det nordvästra hörnet av träsket.

Dräneringseffekterna är kraftiga närmast diket och områden med äldre alskog som hade kunnat ha en mycket fin sumpskogskaraktär är i det närmaste torrlagda. Dessa partier utmärks icke desto mindre av en mycket rik tillgång på döda och döende träd, samtidigt som skogen på den västra sidan av diket bär tydliga spår av tidigare avverkningar i form av rik sockelbildning. I det västra området är inslaget av hägg stort.

Beståndet har stora strukturella värden även om karaktären av sumpskog är svag. Det vore därför önskvärt att vattenståndet i området höjdes. Något som tämligen enkelt skulle kunna ske genom att underhållet av diket upphörde. För att minska effekterna av vattenståndshöjningen på uppströms liggande jordbruksmark skulle en större del av Tolebäckens vatten kunna ledas österut till kanalen vid Iglegrop.

Området bör lämnas för fri utveckling.

70. *Egeside NO – N2, S1, Å1*

Söder om ekhagen vid Själalholmen finns ett större bestånd med högvuxen al. Beståndet visar flera tecken på stubbhuggning och lokalt är förekomsten av socklar riklig. Skogen har inte brukats på avsevärd tid och efterhand har ett slutet bestånd utvecklats. Alen expanderar och i nuläget står den och tränger flera av ekarna på Själalholmen. Bevarandet av eken måste ses som det primära intresset. För att uppnå god bevarandestatus på eken bör all al inom ett avstånd av minst 25 m från ekarna avverkas. Målsättningen därvid är inte bara att hindra direkt konkurrens och friställa ekarnas krona utan också att skapa en så pass stor lucka till omgivande slutna skog att eken får möjligheter att utbilda en hård och skrovlig bark, något som är helt omöjligt i slutna bestånd. All ekföryngring i beståndet skall gynnas.

Utöver den al som tas ned för att gynna eken bör området lämnas för fri utveckling.

71. *Helge åstranden – N2, S1, FU*

Längs den södra stranden mot Helge å finns en smal remsa med strandskog med överståndare av björk och klippal i en i övrigt tät videdjungel. Skoglig kontinuitet saknas men icke desto mindre är tillgången på död ved i form av solbelysta högstubbar mycket god. De äldre träden är likåldriga med

strandskogen på Höstholmen. Naturvärdena är okända, men förutsättningarna för ett spännande insektsliv är mycket goda, liksom för flera fågelarter som t.ex. pungmes.

Strandskogen bör lämnas för fri utveckling.

72. Egeside strandsnår – N3, S2, FU

Vegetationens utseende i de centrala delarna av träsket bestäms huvudsakligen av två faktorer: fuktighet och tid sedan upphörd hävd. Det är inte alltid helt lätt att avgöra vilken faktor som har det största inflytandet på en given bit land, förmodligen är det t.o.m. så att de olika effekterna av högt vattenstånd och ohävd delvis kompletterar varandra och att man därigenom får en förlängning av det som skulle kunna vara ett snabbt övergående igenväxningssteg i successionen. Min gissning är att stora delar av Egeside f.d. sjö under överskådlig framtid kommer att konserveras som en mosaik av bladvass och viden.

En stor del av sjöstrandsnåren har uppnått betydande ålder och därmed strukturell mångformighet. Här finns gott knotiga gamla gråvidestammar, självdöd björk och klibbal och unga videbuskage i en salig blandning. Förutsättningarna för ett rikt och intressant insektsliv är mycket goda. Områdets naturvärden är dåligt kända. Av mycket stort värde är områdets otillgänglighet.

I Egesideområdet finns ett stationärt älgbestånd liksom gott om rådjur. Rikedomerna på klövvilt gör att området flitigt utnyttjas för jakt och runt om i träsket finns flera av svårtillgängliga jaktorn varifrån man har god översikt över området.

Beståndet bör lämnas för fri utveckling. En viss röjning av skyttegator bidrar till den strukturella mångformigheten och kan därmed accepteras. I ett längre perspektiv bör vattenregimen och de dikningsföretag som leder genom området utvärderas och tas upp till ny prövning; en ökad tillgång på öppna vattenytor inne i träsket skulle förmodligen inte vara av ondo för djurlivet.

73. Egeside C – N1, S1, FU

Längs en av de gamla brukningsvägarna från Egeside gård och ut i de centrala delarna av träsket har det utbildats en tämligen lågvuxen sumpskog av al och björk. Alen och björken växlar med täta och högvuxna buskar av gråvide, något som gör området både svårtillgängligt och strukturellt komplext. De centrala delarna av träsket är mycket fuktiga och dödligheten bland träden är stor. Som en följd av detta är tillgången på död ved i olika dimensioner god. Karaktären av sumpskog är mycket god och områdets utvecklingspotential stor.

Området bör lämnas för fri utveckling.

74. Egeside S – N2, S2, A1

Vegetationen i den södra delen av Egeside f.d. sjö är komplex och delvis svårgripbar. Här finns brukade sumpskogspartier likväl som fuktiga kärrhål med klen självgallrande björk, och på sina ställen ser man spår av tidigare betesdrift i form av invuxna enar och högstammiga tallar.

Längs vägen vid Ängagården finns en lång allé av äldre ask, alm, hästkastanje och lönn. Här finns gott om hålträd och en del död ved. I anslutning till dammen vid Ängagården finns dessutom en del grov pil.

Från sydväst kommer Vittskövleån i en djupt nedgrävd och kanaliserad fåra genom de södra delarna av träsket fram till Ilegrop. Ängarna söder om Ängagården ligger mycket lågt och avvattnas genom ett djupt nedgrävt dike från vilket vattnet pumpas upp i Ilegrop. Kring de djupt nedgrävda kanalerna är dräneringseffekterna påtagliga och det som skulle ha kunnat vara fin sumpskog är på vissa håll ganska torra al- och björkbestånd.

Skogen i den södra delen av Egeside f.d. sjö har goda utvecklingsmöjligheter. Det vore dock inte någon direkt nackdel om man kunde se över vattnets flöde i området och därefter helst höja vattennivåerna. På sikt bör området sedan ställas av för fri utveckling.

Det finns inventeringsresultat av mollusker som kan tyda på att delar av området har lång skoglig kontinuitet. Det handar t.ex. den ovanliga vitglanssnäckan *Nesovitrea petronella* och den sällsynta, rödlistade kärrskogsarten tandsnäcka *Perforatella bidentata*.

75. Yngsjö fålad – N1, S1, FU

Öster om Iglegrop i den östra delen av Egesideområdet finns ett stort område med alsumpskog på det som ibland kallats Yngsjö fålad. I de södra delarna finns ett område som förmodligen har skoglig kontinuitet medan de norra delarna av beståndet är betydligt yngre, och här är spåren efter sentida avverkningar också mycket tydliga. Området gränsar direkt mot Iglegrop och den östra delen av Egeside f.d. sjö.

En smal remsa med askskog på relativt fast mark mellan å ena sidan intensivt brukade och bevattnade åkrar, och å andra sidan stora vass- och videdominerade områden i Egeside f.d. sjö. De torrare delarna domineras av gallrings- och slutavverkningsskog och spåren efter sentida huggningar är tydliga.

Längs kanten ut mot träsket finns en bred remsa med självgallrande björk och al i skiftande dimensioner. Mängden högstubbar är imponerande stor, på stående fot vågar jag utnämna det till ett av Skånes tio-i-topp-områden ur den aspekten.

Det potentiella naturvårdsvärdet är mycket högt. För att ytterligare förstärka värdena bör området i sin helhet, alltså även den brukade skogen, snarast säkerställas och därefter lämnas för fri utveckling. Det är mycket viktigt att de brukade partierna inkluderas då tillgången på grövre träd är dålig ute i de utanför liggande vass- och videbestånden. Enda sättet att garantera kontinuiteten av grov död ved är därför att ställa av produktionsdelen av beståndet till fri utveckling.

Lillesjö

Knappt 2 km uppströms Helge ås mynning i Hanöbukten finns ett större område med alsumpskog längs åns östra sida. De kraftiga vattenståndsfluktuationerna i Hanöbukten gör att bräckt vatten regelbundet strömmar upp i Helge å. Riktigt hur det påverkar skogen och naturen i Helge ås nedre delar är inte helt klarlagt, men helt klart är att det rör sig om ett område med unika yttre förutsättningar.

Områdena längs kusten söder om Åhus tillhör de delar av Skåne som utnyttjats allra hårdast av människan. Som en följd av intensivt skogsbruk och vedhuggande var dessa områden så gott som helt trädlösa under 1700-talet. Vid sitt besök i Åhus 1749 (d.v.s. innan Helge å bröt nytt lopp vid Yngsjö) skriver Linné ”Flygsand låg i myckenhet på bägge sidor om floden wid Åhus uppå de höglänte fälten, dock mäst på den södra. Som en följd av den kraftiga ökenbildningen planterades stora områden med tall under 1700- och 1800-talen.

Skånska rekognosceringskartan som avspeglar förhållandena kring sekelskiftet mellan 1700- och 1800-talen visar ett helt trädlöst landskap. Under 1800-talet etablerade sig skogen allt mer och på ekonomiska kartan från 1920-talet anges områden med strandskog längs Helge ås nedre delar. De tidigast trädklädda delarna längst i norr är avverkade vid minst ett tillfälle och här ser man en betydande sockelbildning hos alen. I de mellersta och södra delarna är skogen yngre och karaktären av förstagenerationsskog tydligare. Men även här finns inslag av äldre, tidigare fristående, träd.

Beståndet har i sin helhet ett stort värde genom att de skogliga ingreppen varit mycket små och förutsättningarna för att naturvärdena ska öka är goda om området i sin helhet skyddas och lämnas för fri utveckling.

76. Lillesjö N – N1, S1, FU

De grövsta träden finns i norr, i det område som anges som skogsmark på 1920-talet. Krontaket är väl slutet vilket bidrar till ett fuktigt mikroklimat trots intrycket av pelarsal. Beståndet domineras helt av klibbal. På sina ställen finns enstaka exemplar av björk, ask och rönn. I den västra kanten ut mot vassarna längs Helge å finns ett betydande inslag av olika viden. Beståndets ålder och struktur är tämligen homogent.

77. Lillesjö M – N2, S1, FU

Söder om de äldsta delarna av skogen finns ett parti med första generationens slutavverkningsskog. Skogen är högvuxen och bildar en sammanhängande enhet med de omgivande områdena. I motsats till

i den norra delen ser man få spår av sockelbildning hos alen. Död ved förekommer i viss mängd. Beståndets allmänna struktur är fin och utvecklingsmöjligheterna goda.

78. Lillesjö S – N2, S1, FU

Den södra delen av beståndet har en betydligt kortare skoglig historia än de norra skiftena. Även på dessa fastigheter domineras skogen av klibbal med inslag av björk, rönn och olika viden. Längs vägen finns en rad med grova alar vars växtsätt antyder att de stått öppet under en stor del av sin tid. Flera av dessa träd är ihåliga och potentiellt av stort värde för den lägre faunan. Det sammanhängande skogsbeståndet har dock en ganska låg medelålder. Trots detta är tillgången på död ved god, främst till följd av en lokalt mycket kraftig självgallring i beståndet, i kombination med avsaknad av skogliga ingrepp under senare tid.

Rapportserien Skåne i utveckling 2001

- 2001:54 Anmälan/ansökan enligt SoL, omhändertagande enligt LVU, familjeplacerade barn. Statistik för år 2000. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:53 Effekttuppföljning i kalkade och icke kalkade vatten, hösten 2001. Miljöenheten
- 2001:52 Örnans i Örkeneds socken, en kulturhistorisk dokumentation. Miljöenheten
- 2001:51 Kvicksilver i insjöfisk i Skåne år 2000. Miljöenheten
- 2001:50 Kartläggning externhandel, delrapport 1 Regionala analyser – handel. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:49 Länsprogram för miljöövervakning i Skåne län 2002-2006. Miljöenheten
- 2001:48 Att bygga Skånes framtid. Miljötillståndet i Skåne - årsrapport 2001. Miljöenheten
- 2001:47 Intern självutvärdering av Miljövårdsvårdsprogram för Skåne 1995. Miljöenheten
- 2001:46 Utvärdering av Miljövårdsvårdsprogram för Skåne 1995. Miljöenheten
- 2001:45 Skånes värdefulla jordbruksmark – tätortsexpansion, utbyggnad av infrastrukturen för högt klassade åkermark från 1960 till nutid. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:44 En regional överblick – kartläggning och analys av regionala frågor. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:43 Effekttuppföljning i kalkade och icke kalkade vatten, sommar 2001. Miljöenheten
- 2001:42 Inventering av vanlig groda och åkergroda i Skåne 2001. Miljöenheten
- 2001:41 Äldreomsorgen – en fråga om rättssäkerhet. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:40 Ej verkställda beslut och domar till äldre och funktionshindrade. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:39 Användning, utsläpp och transport av arsenik, bly, kadmium och kvicksilver i Skåne. Miljöenheten
- 2001:38 Landlevande mollusker i Kristianstads vattenrike. Miljöenheten
- 2001:37 Rinkaby ängar, med del av Horna ängar, i Kristianstads vattenrike. Miljöenheten
- 2001:36 Egeside-området, med Härnests ängar/Pulken, Yngsjö fålad, Egeside sjö och Helge å, i Kristianstads vattenrike. Miljöenheten
- 2001:35 Skånes kustområde- ett nationallandskap. Miljöenheten
- 2001:34 Biologisk återställning i kalkade vatten, reviderad plan för perioden 2000-2004. Miljöenheten
- 2001:33 Bottenfauna i Skåne län 2000. Miljöenheten
- 2001:32 Jämställdhetstimmen i Skåne 2001. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:31 Riskstudier av farligt gods – transporter på större stråk av väg och järnväg. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:30 Effekttuppföljning i kalkade och icke kalkade vatten, våren 2001. Miljöenheten
- 2001:29 "Kvinnofrid i vår tid? – Skånska insatser och samverkan mot våldet mot kvinnor". Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:28 Utvärdering av missbruks- och ungdomsprojekt som erhållit bidrag från Länsstyrelsen i Skåne län under åren 1994-1999. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:27 Enskild vård i Skåne. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:26 Luftföroreningar i Skåne 1980-1998, Miljöenheten
- 2001:25 Länsrapport 2000 inom alkoholområdet, Skåne län. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:24 Jämställdhet – drivkraft för utveckling och tillväxt i Skåne. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:23 Kort rapport: Psykiatri och socialtjänst i samverkan. En uppföljning av psykiatri i Malmö. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:22 Insatser till personer med psykiska funktionshinder i SDF Centrum, Malmö. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:21 Stoftmätningar i Landskrona 2000. Miljöenheten
- 2001:20 Reservat Hallands Väderö – marina undersökningar 2000. Miljöenheten
- 2001:19 Kullabergs marina reservat – undersökningar 2000. Miljöenheten
- 2001:18 Kulturmiljöarbete i skånska kommuner. Miljöenheten
- 2001:17 Undersökning av grund makrofauna och ålgräs inom Falsterbohalvöns marina reservat 2000. Miljöenheten
- 2001:16 Effekttuppföljning i kalkade och icke kalkade vatten, vinter 2001. Miljöenheten
- 2001:15 Årsrapport 2000. Socialtjänsten i Skåne län. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:14 Jämställdhetsstrategi för Skåne 2001-2003. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:13 Landmollusker på Stenshuvud. En inventering av arterna på 1990-talet och i jämförelse med 1820-1950. Miljöenheten
- 2001:12 Natura 2000 i Skåne, delrapport 4. Miljöenheten
- 2001:11 Råd och annat personligt stöd, LSS. Tillsyn genomförd över verksamheten i region Skåne. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:10 Inventering av vanlig groda och åkergroda i Skåne län 2000. Miljöenheten
- 2001:9 Nationell och regional miljöövervakning i Skåne län. Miljöenheten
- 2001:8 Undersökning av den djupare mjukbottenfaunan inom Hallands Väderö marina reservat 1999. Miljöenheten
- 2001:7 Undersökning av den djupare mjukbottenfaunan inom Kullabergs marina reservat 1999. Miljöenheten
- 2001:6 Lokala investeringsprogram i Skåne 1998-2002. Miljöenheten
- 2001:5 Inventering av häckande kustfåglar i anslutning till det marina naturreservatet i Falsterbohalvöns havsområde – verksamhetsrapport för 2000. Miljöenheten
- 2001:4 Övervakning av fladdermöss i Skåne. Rapport för 2000. Miljöenheten
- 2001:3 Fakta om kvinnor och män i Skåne. Samhällsbyggnadsenheten
- 2001:2 Utsläpp till luft från stora punktkällor i Skåne. Miljöenheten
- 2001:1 Test av System Aqua 2000 Skåne. Miljöenheten